

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1878. Första Kammaren. N:o 15.

Lördagen den 9 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades ett protokollsutdrag för sammanträdet å f. m.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 7, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Fjerde Hufvudtitel.

28:de punkten.

Bifölls.

29:de punkten.

Friherre Klinckowström: Vid denna punkt har jag vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition anmärkt att jag sväriligen kunde förena mig om den begäran Kongl. Maj:t framställt. Utskottet har visserligen till en del minskat det äskade anslaget, i det att detsamma blifvit föreslaget att utgå med 170,700 kronor, deraf för år 1879 70,000 kronor; men af de vid Utskottets betänkande härvid fogade reservationer synes att meningarna inom Utskottet rörande förevarande fråga varit mycket splittrade. Sju ledamöter från Andra Kammaren hafva nemligen yrkat rent afslag, och af Första Kammarens ledamöter hafva tre hemställt, att hela anslaget måtte beviljas och deraf för år 1879 anvisas 100,000 kronor, två ledamöter ansett, att hela anslagsbeloppet borde bestämmas till 200,000 kronor och deraf 100,000 kronor utgå under näst kommande år, samt slutligen en ledamot reserverat sig utan att afgifva något förslag. Läser man med nödig uppmärksamhet den Kongl. propositionen och den redogörelse i frågan Utskottet lemnat, torde man i likhet med mig finna, att frågan ännu icke blifvit bragt i det skick, att något från Riksdagens sida dervid bör åtgöras. Om jag antager, att hvarje artilleriregemente för sina skjutöfningar behöfver ett särskildt skjutfält och dessutom för det grofva artilleriets inskjutning erfordras ett dylikt fält, så finner man hvad först beträffar de särskilda regementenas skjutfält, att sådana redan finnas, hvilka torde vara något

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.*

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

så när tillräckliga för nämnda behof. Svea artilleriregemente har sitt skjutfält på Ladugårdsgärdet och Lindarängen. Generalfälttygmästaren säger visserligen att för den händelse en jernväg komme att framdragas från Karlberg till Värtan med hamn, upplagsplats och bostäder vid den strand, som till en del utgöres af Lindarängen, blefve detta fält alldeles otjenligt för regementets skjutöfningar. Det torde emellertid vara långt ifrån afgjort om en sådan grenbana kommer till stånd; åtminstone, hoppas jag, att staten ej skall behöfva bekosta densamma. Intill dess visshet vunnits att banan kommer till stånd, tror jag att frågan om skjutfältets anskaffande åt bemälda regemente mycket väl kan hvila, utan att regementet skall vara i saknad af dylikt fält. Hvad Göta artilleriregemente beträffar finnes för detsamma ett skjutfält å Tånga hed, hvilket enligt uppgift likväl skulle vara otillräckligt för det nya artilleriet. Fältet skulle dock kunna erforderligt utvidgas för en kostnad af 120,000 kronor. Dessutom nämnes förslagsvis Billes hed i Vestergötland såsom för ändamålet lämplig, men kostnaden för detta fälts förvärfvande är ej uppgifven. För Vendes artilleriregemente finnes för närvarande ett skjutfält, Näsby fält, hvilket medgifver skjutning på afstånd af ända till 6,700 fot, och det säges, att detsamma uppfyller alla billiga fordringar på ett godt skjutfält, så vida man kan inköpa nödig uppställningsplats och en mindre jordrymd för projektilernas uppfångande, för hvilket allt kostnaden skulle uppgå endast till 24,300 kronor. Återstår då endast det större skjutfältet för att kunna in-skjuta artilleriets grofva kanoner. Efter ett sådant har man sökt öfver allt i riket och lyckats påträffa ett af utmärkt beskaffenhet vid Hörle bruk, som ligger strax invid jernvägen mellan Jönköping och Halmstad. Hela fältet är en hed, så att kostnaden för dess inlösande icke kan blifva synnerligen hög. Kostnaden har dock icke blifvit uppgifven och må hända med flit, ty, såsom det framskyntar ur generalfälttygmästarens utlåtande, har det hägrat för nämnda embete att för kronans räkning förvärfva jemväl jernbruket för anläggning af kanongjuteri m. m., med ett ord att Kongl. Maj:t och kronan skulle slå sig på att blifva brukspatron. Jag tror, att det är en mycket olämplig befattning för det allmänna. När nu kostnaderna för skjutfältet vid Harg påtagligen äro allt för dyra för att man borde ikläda sig dem för ett enskildt regementes räkning, och det i fråga varande regementets nuvarande skjutfält, såsom jag redan nämnt, tills vidare torde kunna begagnas, samt frågan i öfrigt icke synes erforderligen beredd, kan man svärigen vid denna riksdag bevilja något anslag, utan klokheten bjuder att afvakta från Kongl. Maj:t en tillfredsställande utredning, så att Riksdagen kan med full sakkänedom i ämnet fatta beslut. Med anledning af hvad jag sålunda haft äran anföra får jag hemställa, att Kammaren ville, i likhet med hvad de sju reserverarne från Stats-Utskottet föreslagit, vägra hvarje anslag för närvarande till detta skjutfält.

Grefve Lagerberg: Det är icke första gången, frågan om inköpande af det föreslagna skjutfältet behandlats i denna Kammare. De af Herrarne, som voro tillstädes här vid förra riksdagen, minnas väl, att detta var ett af de få anslag, som i sjelfva portläsningen blef af Riksdagen afslaget. Jag hade tillfälle att då yttra mig och fram-

stälde då yrkande om afslag, men gjorde detta i den förhoppning, att detta afslag intet skulle inverka på sjelfva saken, emedan intet hindrade Kongl. Maj:t att, i stället för att, såsom då skedde, äska anslaget i två poster, nemligen en del för 1878 och återstoden för 1879, begära hela beloppet att utgå under 1879 och sålunda i rätt tid kunna erhålla nödiga medel för denna angelägenhets ordnande, vid hvilket jag fäster den allra största vikt. Kongl. Maj:t har emellertid uppskjutit saken på två år igen och nu begärt endast en del af det erforderliga beloppet för år 1879, och skälet dertill synes vara, att det för tillfället är ondt om penningar. Utskottet har tillstyrkt, att 170,000 kronor måtte beviljas till inköp af ett skjutfält, antingen det vid Harg, hvilket, då det kostar 270,000 kronor, jag icke kan tänka mig kunna för det af Utskottet föreslagna belopp förvärfvas, eller också ett, som vore beläget amorstädes. Den siste talaren nämnde, att frågan befunde sig i outredt skick, men derpå kan jag för min del omöjligen gå in. Jag har noga studerat handlingarna, som lemnats till Stats-Utskottet, och tycker mig hafva funnit att allt blifvit gjordt, som rimligen kunnat begäras. Femtio till sjuttio fält i Sverige hafva blifvit undersökta under flera år af utskickade sakkunnige män. Af dessa fält hafva somliga befunnits vara till alla delar otjenliga, andra åter hafva ansetts lämpliga för ett artilleriregemente, och slutligen hafva några synts lämpa sig för hela artillerivapnet. Namnen på dessa fält finnas i handlingarna angifna. Vid utseende af dylika fält har man fått taga i betraktande icke blott att fältet till sin naturliga beskaffenhet varit sådant, att det kunnat anordnas för manövrering och skjutning, utan ock den omständigheten, att platsen ej legat för långt borta från hufvudstationen och att jernväg funnits att tillgå i närheten, så att man utan svårighet om så behöfves kunnat dit transportera de tunga artilleripjeserna med tillhörande ammunition med mera dylikt.

Ser man på de skäl, som föranledt Utskottet att icke tillstyrka beviljande af hela det utaf Kongl. Maj:t fordrade anslaget, af 270,700 kronor, möter såsom det hufvudsakligaste motivet, att en del skog å det föreslagna skjutfältet, innan detta kan för ändamålet begagnas, måste nedhuggas, och att genom verkets försäljning komme att beredas tillgångar. Härvid ber jag att få anmärka, att hela den skogbevuxta delen af fältet icke torde komma att nedhuggas, ty för att lätt kunna uppsamla de afskjutna kulorna och förhindra att de jordegor, som ligga i närheten, lida skada, får man lof att låta en icke obetydlig del af de befintliga träden kvarstå. Den summa, som skulle inflyta genom försäljning af de öfriga träden, lärer då icke kunna uppgå till något afsevärdt belopp. Vidare förmenar Utskottet, att 24 å platsen befintliga byggnader skulle kunna försäljas, och den sålunda anskaffade summan bidra till anslagsbeloppet. Härpå vill jag svara allenast, att dessa byggnader, af hvilka, som jag vill erinra mig, de flesta äro gamla och dåliga, näppeligen komma att i nedtaget skick befinnas värda många hundra kronor stycket. Ett annat skäl, som Utskottet åberopat, är att till grund för Kongl. Maj:ts kostnadsberäkning ligger icke ett af expropriationsnämnd i vederbörlig ordning afgifvet utlåtande, utan blott en utaf landtmätare förslagsvis gjord uppskattning, hvilken med hänsyn till den i fråga varande jordmånens magra och dåliga

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

beskaffenhets synts Utskottet väl hög. Rigtigheten häraf vill jag icke bestrida och af sådan orsak har jag äfven i min reservation förordadt beviljande af de summor, Kongl. Maj:t begärt, i förening med en underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes låta tillse, huruvida icke meränämnda skjutfält må kunna anskaffas för billigare pris än det nu beräknade. Uppstår då å anslaget ett öferskott, som ej behöfver till det i fråga varande ändamålet disponeras, ingår det naturligtvis såsom besparing till statsverket.

Men frågan har en annan sida, som förtjenar framhållas. Svea artilleriregemente, som för icke länge sedan saknade lämpliga kaserner, har nu fått sådana, och genom anslag till beklädnad, rekrytering m. m. har man sökt betrygga, att detta regemente skall finnas till icke blott på papperet, utan ock i verkligheten. Nu är det emellertid omöjligt att öfva detta regemente på den plats, som det för sådant ändamål för närvarande har tillgå; och detta har upprepade gånger af Kongl. Maj:t meddelats Riksdagen och låter sig icke bestrida. Att då vägra det anslag, som erfordras för att regementet må hållas tjenstbart, anser jag nästan såsom ett mord.

Hvad beträffar den framkastade frågan om inköpande af ett för hela artillerivapnet gemensamt skjutfält, hvilken fråga visserligen finnes berörd i Kongl. Maj:ts proposition, hör densamma egentligen ej hit, och jag afhåller mig därför att ingå i närmare granskning deraf. Det är påtagligt, att hvarje artilleriregemente behöfver ett skjutfält i närheten af den ort, der truppen är förlagd, ty i annat fall skulle transportkostnader uppstå af den betydenhet, att blotta röntan derå skulle uppgå till flere gånger det belopp, hvarje skjutfält vore värdt. Denna gång gäller Kongl. Maj:ts framställning endast Svea artilleriregemente, men jag är öfvertygad, att inom kort liknande anslag komma att af Kongl. Maj:t äskas för de begge öfriga regementena af samma vapen. Att de nu varande öfningsfälten ej längre äro tillfredsställande råar ingen för. Vi måste följa med vår tid, och då nu skottvidden ökat vid det utländska artilleriet, måste vi skaffa oss jemngoda kanoner och tydligen äfven platser, der våra trupper kunna öfva sig i dessa vapens bruk. På grund af det anförda måste jag yrka bifall till min reservation, hvilken står i närmaste öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Montgomery Cederhielm: Till en början ber jag att få meddela en geografisk upplysning. Då dels i Kongl. Maj:ts proposition och dels i Utskottets utlåtande förekommer namnet Harg vill jag påminna att detta är ett mycket allmänt namn. Jag känner tre ställen i Stockholms län med detta namn, och sannolikt finnas der ännu flera. Det Harg, hvarom här är fråga, ligger i Odensala socken och Erlinghundra härad af Stockholms län.

För att komma till sjelfva saken får jag säga, att det skulle mycket smärta mig, i händelse de ledamöter inom Utskottet, hvilka deltagit i dess hemställan, skulle anses vara stämda mot saken, eller beredande af lämpligt skjutfält åt Svea artilleriregemente. Lika varmt som den ärade talare, hvilken näst före mig hade ordet, ifrar jag för att denna fråga må gå igenom. Om syftet äro vi ense, men menin-

garna skilja sig angående medlet för dess vinnande. På de reservationer, som äro afgifna af Första Kammarens Stats-Utskottsledamöter, om jag undantager den af Utskottets ordförande, som icke meddelat hvarför han reserverat sig, synes det, att enstämmighet rådt derom, att den af Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål äskade summa är för hög. I de tre första reservanternes hemställan heter det, att, i sammanhang med beviljandet af det utaf Kongl. Maj:t begärda anslag, Riksdagen måtte i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta tillse, huruvida icke det för berörda regemente behöfliga skjutfält må kunna anskaffas för billigare pris än derför nu blifvit beräknadt. De nästa reservanterne hafva velat nedsätta summan från den af Kongl. Maj:t begärda, 270,700 kronor, till 200,000 kronor. Äfven de hafva således ansett den beräknade kostnaden för hög. De sju reservanterne från Andra Kammaran hafva gått ändå mycket radikalare till väga, ty de vilja icke gifva någonting alls, emedan de anse kostnaden för hög. Det visar sig alltså att allmänna meningen inom Utskottet varit den, att det begärda anslaget tilltagits för högt, och att ändamålet kunde vinnas med en mindre kostnad. Några skäl för denna åsigt finnas i motiveringen anförda. Att i Upland betala 450 kronor per tunnland för åker och äng är ganska högt pris, likasom att för skogsmarken betala 75 kronor med tillägg af 140 kronor för växande skog, allt per tunnland. Dessutom bör man icke förbise, att å det till inköp afsedda fältet finnes icke allenast skog, utan äfven 24 stycken byggnader, som kunna säljas. Enligt en för Utskottet framlagd kalkyl skulle man sannolikt kunna inbespara 90,000 à 100,000 kronor. Nu är äfven att märka, att enligt Kongl. Maj:ts proposition, anslag icke är begärdt ovilkorligen för anskaffande af ett skjutfält vid *Harg*, utan i allmänhet för anskaffande af ett skjutfält åt Svea artilleriregemente, och det är just detta, som Utskottet tillstyrkt. Godkännes Utskottets förslag, är det således icke ett vilkor för anslagets disponerande att skjutfältet vid *Harg* inköpes, utan om ett annat passande fält finnes, som kan för berörda belopp förvärfvas, så kan det inköpas. Ville man fatta Utskottets förslag på annat sätt, så medgifver jag, att det skulle förefalla föga logiskt, om, sedan efter behörigen gjord utredning det ådagalagts, att fältet vid *Harg* vore för ändamålet lämpligt och kostade 270,700 kronor, Riksdagen skulle på Kongl. Maj:ts hemställan svara: Vi gifva endast 170,700 kronor för inköpande af *detta* fält. Men, såsom jag nyss nämnde, har Statsutskottet föreslagit något annat. Dess majoritet har trott, att sist nämnda summa vore tillräcklig för anskaffande af ett lämpligt skjutfält. Det är möjligt, att häri ligger ett misstag. Skulle så vara, blifver följden af att Riksdagen godkänner Utskottets förslag troligen den, att en ny undersökning anställes, och att regeringens inkommer till Riksdagen med nytt förslag i ämnet. Som frågan nu står, håller jag för min del före, att det är för frågans slutliga framgång bättre att man håller den uppe och visar intresse för saken, än att genom ett rent afslag, hvilket är den sannolika följden om man här fasthåller vid Kongl. Maj:ts proposition och drifver till gemensam omröstning, göra det omöjligt för vederbörande att vid ett annat tillfälle komma med ett nytt förslag. På dessa skäl och då dertill kommer, att man under närvarande förhållanden allmänt hyst den önskan och

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

ansett som sin skyldighet att söka göra besparingar, der man kunnat, och då tillika så godt som samtliga Stats-Utskottsledamöterna ansett den af Kongl. Maj:t beräknade kostnaden för hög, så torde det icke böra förefalla orimligt att, på sätt Utskottet gjort, föreslå en nedsättning i detta anslag; och intill dess jag får höra talande skäl för att ett biträdande af Utskottets mening skulle, i stället för att främja det goda mål, som eftersträfvast, leda till skada för saken, måste jag för min del yrka att Kammaren behagade bifalla hvad Utskottet föreslagit.

Herr Ekman, Carl: I motsats till den förste talaren önskar och hoppas jag, att redan vid innevarande riksdag beslut måtte komma att fattas om anläggande af den föreslagna branchebanan från Karlberg till Värtan, och finner således äfven häri ett skäl, hvarför det är önskvärdt, att Svea artilleriregementes öfningar må kunna förflyttas till en annan plats. Men äfven om denna förhoppning icke går i fullbordan, tror jag, att det med afseende å de personers säkerhet, som bo kring Ladugårdsgärdet och Lindarängen, är ganska mycket af nöden, att ett annat skjutfält för öfningarna anskaffas, och jag är förvissad, att, om den ärade talaren, som ansåg de nämnda platserna erbjuda tillräckligt utrymme för dessa skjutöfningar, ville göra sig underrättad om hvad de deromkring boende hade att säga, skulle han icke länge vidhålla sin åsigt. Man skjuter verkligen med nutidens kanoner något längre än att det gamla skjutfältet mera skulle kunna vara lämpligt, och vill man icke skaffa artilleriet en lämplig plats att öfva sig på, då synes det mig vara den allra största misshushållning att fortfarande utgifva ett enda öre för det samma. Förhållandet är, att man under loppet af flere år sökt efter ett lämpligt skjutfält; nära ett femtital olika platser hafva blifvit undersökta, och Kongl. Maj:t har slutligen funnit, att fältet vid Harg vore det som mest passade sig för ändamålet. Det finnes visserligen de som anse, att, om man sökte ändå litet mera, skulle man kunna finna flere platser, som vore lämpliga, och en ingenjör, som är medlem af Stats-Utskottet, har varit af samma mening och på grund deraf trott, att den föreslagna kostnaden för förvärfvandet af ett skjutfält skulle kunna nedsättas. Men huru länge skall man då hålla på att söka, och förlorar man icke derunder mera, än om man nu för en gång utgaf ett eller annat tusental kronor, som kunna anses rätt väl använda, om man derigenom kom närmare och tidigare till målet? Af dessa skäl och då jag anser det oeftergifligt nödvändigt för artilleriets utveckling att ett exercisfält anskaffas, har jag ansett mig böra reservera mig mot Utskottets förslag och ställa mig på deras sida, som anse, att, då det icke kan visas, att kostnaden för fältets inköpande kan beräknas lägre än Kongl. Maj:t föreslagit, man icke har något annat att göra än bifalla Kongl. Maj:ts proposition. Man har visserligen uttalat den förmodan, att priset blifvit något för högt tilltaget af den landtmätare, som besigtigat fältet. Skulle nu så vara förhållandet, så blir följden ingen annan än den, att skilnaden mellan hvad Riksdagen anslagit och fältet kostar, blir besparade medel, som ju icke äro borta för det. Man säger, att det finnes skog på fältet, som kan huggas ned, och att kostnaden kunde förminsкас genom hvad skogen inbringade. Men man måste dock först förvärfva marken, innan man kan

hugga ned skogen, och hela summan måste således först disponeras. Och om det dessutom förhåller sig så, som jag hört uppgifvas, att meningen vore att skogen skulle stå kvar, emedan den skulle tjena till att hämma kulornas ricochettering, så att de icke gå i en riktning, der de kunde anställa skada, så förfaller hela denna beräkning. För öfrigt fordras åtskilliga kostnader, såsom till planering af fältet, som består till en del af åker och till en del af ängsmark. Dessa kostnader äro här icke beräknade, och de äro dock nödvändiga, för att fältet skall blifva lämpligt för artilleriets skjutöfningar. Om således det lyckliga förhållandet skulle inträffa, att man genom expropriation får marken till billigare pris än man beräknat, så kunde ju öfverskottet användas till planering af den samma, för hvilket ändamål Kongl. Maj:t eljest, om icke det nu begärda anslaget dertill lemnar tillgång, måste begära nytt anslag. Så vida således icke från statsrådsbanken skulle afgifvas något yttrande, hvaraf framginge, att det vid verkställd ny beräkning efter den Kongl. propositionens aflåtande visat sig, att ett mindre belopp än det äskade vore för ändamålet tillräckligt, måste jag för min del, då jag anser det vara af synnerlig vikt att ett lämpligt skjutfält anskaffas, yrka på bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Skjutfält för Svea artilleriregemente.
(Forts.)

Herr Wijkander: Den förste talaren yrkade afslag både å Stats-Utskottets förslag och Kongl. Maj:ts proposition, och han gjorde det under förklarande, att han ansåg det för möjligt att fortfarande begagna Ladugårdsgärdet såsom skjutfält. Jag skall icke tillåta mig att för denna Kammare hålla något föredrag om det orimliga i att med nutidens kanoner fortfarande vilja skjuta till måls på Ladugårdsgärdet, der skottliniernas förlängning träffar tätt bebodda trakter. Jag skall icke heller tala något om det inflytande, som den föreslagna jernvägsanläggningen mellan Karlberg och Värtan nödvändigtvis måste hafva på bedömandet af denna fråga. Jag antager nemligen för alldeles gifdet, att dessa förhållanden stå fullkomligt klara för de allra fleste, och Stats-Utskottet har icke heller gjort sig skyldigt till något sådant yrkande som den förste talaren, utan det har erkänt behövet af ett nytt skjutfält. Att längre sysselsätta sig med bevis för denna sak, vore därför så att säga ungefär det samma som att »slå in en öppen dörr». Jag vill således gå ut ifrån hvad äfven Utskottet gjort, eller att ett verkligt behof förefinnes. Man kommer då till frågan om det erforderliga beloppet för anskaffande af ett nytt skjutfält; och det gäller då att afgöra om hvad Kongl. Maj:t begärt är för ändamålets vinnande nödvändigt, eller om den summan är för högt tilltagen och Kongl. Maj:t kan reda sig med det belopp, som Utskottet föreslagit. Jag ber dervid att få taga fasta på den förutsättning, som både Kongl. Maj:t och Utskottet här gjort, nemligen att staten skall förvärfva sig det nya fältet genom expropriation. Beslutar nu Riksdagen att för detta ändamål anvisa medel, så måste ett fall af två inträffa; antingen är det beviljade beloppet tillräckligt för expropriationen eller också är det för lågt tilltaget, så att det ej räcker till. I förra fallet är allt godt och väl; då kan också expropriationen utan vidare anbefallas. Men huru skall det gå i det senare fallet? Anser man att Kongl. Maj:t då skulle kunna förordna om expropriationen utan att ega visshet om att hafva det

Skjutfält för
Svea artilleri-
regementet.

(Forts.)

erforderliga kapitalet till sitt förfogande; ja! då skulle visserligen Kongl. Maj:t kunna vara nöjd med Utskottets förslag; expropriationsnämnden bestämmer kostnaden, och räcker icke anslaget, så får staten betala skilnaden. Jag tror dock icke, att det går för sig att resonnera på det sättet; utan Kongl. Maj:t måste veta, att han har till sin disposition ett anslag, som räcker till, innan han kan anbefalla någon expropriation. Är nu detta förhållandet, då tycker jag verkligen att Stats-Utskottets förslag att bevilja 170,700 kronor, ehuru den af Kongl. Maj:t begärda summan 270,700 kronor blifvit af vederbörande expropriationslandtmätare uppgifven såsom den sannolikt behöfliga efter i orten gällande priser, är nästan att anse som ett han. Jag ber om ursäkt att jag använder det ordet, men jag känner det så. I sådant fall *kan* ju Kongl. Maj:t *icke* exproprieras? Utskottet säger, »att det är Kongl. Maj:t öppet lemnadt att, i händelse anslaget icke skulle finnas här för tillräckligt, låta ånyo undersöka, huruvida icke något annat för ändamålet lämpligt fält skulle kunna för det beviljade anslagsbeloppet anskaffas». Men Kongl. Maj:t vet ju icke, om beloppet är tillräckligt, förr än expropriationsnämnden undersökt platsen och sagt hvad den kommer att kosta. Jag tycker, att det är ett orimligt slut, hvartill Utskottet sålunda kommer. Lojalt och ärligt vore, att, sedan nu sakkunniga personer beräknat kostnaden till 270,700 kronor, Riksdagen förklarade sig villig att gifva det för expropriationen erforderliga beloppet. Kan man få fältet för bättre pris eller skulle öfverskott uppkomma genom försäljning af å fältet befintliga byggnader eller skog, då är detta naturligtvis medel, som blifva statsverket besparade. Nyss har en talare med rätta anmärkt, att dessa hus icke kunna säljas och denna skog icke nedhuggas, förrän expropriationen egt rum och liqvid blifvit gjord, och derfore är det ju nödvändigt att vid expropriationen kunna disponera beloppet. På mig har detta betänkande gjort ett pinsamt intryck, och jag kan icke finna, att Stats-Utskottets resonemang innehåller annat än detta, att, sedan man nu efter åratals forskningar icke kunnat finna något bättre skjutfält än det föreslagna vid Harg, så må man då taga detta fält, men — I fän reda eder med en summa som icke räcker till! Jag yrkar således afslag på Utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Grefve Beck-Friis: Oaktadt denna fråga genom mina medreservanterns yttrande blifvit till största delen uttömd, ber jag dock att få tillägga några ord. Först vill jag framhålla, att ingen af de reservanter, som här äro antecknade, uttalat sig emot nödvändigheten af ett nytt skjutfälts anskaffande. Ingen af dem står således på den antikerade ståndpunkt som den förste talaren i denna fråga, utan alla erkänna, att det nuvarande fältet är otillräckligt och olämpligt och att ett annat måste anskaffas för artilleriets skjutöfningar. En del hafva ansett, att det nu föreslagna är för dyrt, en del hysa fruktan för att det kunde vara för litet: men alla äro, som sagdt, ense om, att ett nytt måste förvärfvas. Efter den uttömmande utredning, som Kongl. Maj:t avvägbragt, då nemligen, om jag ej missminner mig, 40 eller 50 olika platser blifvit undersökta, har majoriteten i Utskottet kommit till det resultat, att det föreslagna fältet vid Harg också torde vara det

för ändamålet lämpligaste. Men skiljaktighet i åsigtorna yppade sig i fråga om beräkningen af de erforderliga kostnaderna för fältets förvärfvande. Till grund härfor låg en promemoria af en landtmätare, hvaraf man fann, att i kostnaderna ingingo 66,000 kronor för den på fältet växande skogen och något öfver 20,000 för de befintliga byggnader. Majoriteten inom Utskottet ansåg då, att denna skog borde kunna säljas och likaså byggnaderna och att kostnaden således borde kunna minskas med deremot svarande belopp. Hvad skogen angår har här redan af Utskottets ordförande blifvit framhållet, att det ingalunda kan vara meningen, att denna skog skulle kalhuggas, och värdet af densamma således ingå i liqviden; och beträffande byggnaderna, så vill jag blott fråga, om man kan hoppas, att genom försäljning af desamma material erhålla samma summa, som de genom expropriationen skulle kosta. Jag tror således för min del, att de skäl, som Utskottets majoritet förebragt för nedsättning i den begärda anslagssumman, icke hålla stånd vid närmare granskning.

Då nu Utskottet i sin helhet är öfvertygadt om nödvändigheten af att ett nytt fält anskaffas, och det på grund af hvad här blifvit anfördt torde vara säkert, att de af majoriteten i Utskottet gjorda kalkylerna icke äro hållbara, tror jag, att man icke gerna kan till Kongl. Maj:ts disposition ställa en mindre summa än de begärda 270,000 kronor. För den händelse att kostnaderna icke skulle uppgå till detta belopp, hafva de reservanter, till hvilka jag slutit mig, tagit sig friheten att i vårt förslag till beslut för de klenrogne tillfoga några ord, som icke torde vara alldeles öfverflödiga; ty detta är ett extra anslag, och behöfves det icke helt och hållet, blir öfverskottet besparadt åt statsverket. Vi hafva tillagt följande ord: »samt i sammanhang härmed i underdanighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta tillse, huruvida icke det för berörda regemente behöfliga skjutfält må kunna anskaffas för billigare pris än derför blifvit beräknadt». Jag tror således, att äfven för de mest klenrogne skäl finnas att sluta sig till detta förslag, å hvilket jag för min del anhåller om Kammarens bifall.

Grefve Posse: Merendels, då militära frågor komma före vid riksdagen, är man af olika tankar angående frågorna sjelfva eller det sätt, hvarpå de böra uppfattas eller bedömas, men sedan man kommit öfverens derom, plägar man också vara öfverens om, att de böra utföras så billigt som möjligt. Det är just med anledning häraf jag tagit mig friheten att begära ordet. Om jag nemligen antager, att ett nytt skjutfält för Svea artilleriregemente är af nöden, — och jag är för min del af den tanke att så är, — så tror jag mig dock kunna visa, att det nu af Regeringen framlagda förslaget är långt dyrare än nödvändigt och att betydligt lägre summor än här skulle vara fullt tillräckliga för ändamålet. Förslaget går ut på att inköpa omkring 800 tunnland jord någonstädes i Mälardalens provinserna; ty man har icke fäst sig uteslutande vid Harg, utan det åsyftade ändamålet vinnes lika väl genom förvärfvandet af en plats hvar som helst inom dessa provinser, som ligga nära Stockholm. Och denna jord behöfver icke vara af bästa beskaffenhet; ty då det är meningen att använda den till skjutfält, är mager och dålig mark af lika stort gagn. Det gäller således att undersöka om

*Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)*

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.

(Forts.)

800 tunnland jord af mager och dålig beskaffenhet i dessa provinser hafva ett värde af 270,000 kronor eller omkring 340 kronor tunnlandet. Jag ber att i detta afseende få lemna en liten utredning, som jag tror bör vara tillfredsställande för Herrarne, och hvarigenom jag hoppas visa, att detta pris verkligen är rent af uppåt väggarne. Mälareprovinserna, som tillsammans bestå af 167 qvadratmil, utgöras af Stockholms, Upsala och Södermanlands län, hvilka äro tillsammans taxerade till 200,000,000 kronor; det blir således 52 kronor tunnlandet. Nu komma herrarne naturligtvis genast med den anmärkningen, att taxeringsvärdet är för lågt. Jag vill upptaga den anmärkningen, så mycket hellre som det är en fråga för dagen, och skall på den grunden lägga 33 proc. till taxeringsvärdet. Jag får då 80 kronor tunnlandet. Vidare måste jag, för att komma åt jorden, låta expropriera den, och som det alltid faller sig dyrare än vanligt köp, vill jag lägga till ytterligare en tredjedel; jag kommer då till en siffra af 120 kronor. Detta är således den summa, som jorden i Mälardprovinserna skulle vara värd per tunnland. För 800 tunnland skulle det utgöra tillsammans 96,000 kronor. Men i Kongl. Maj:ts proposition begäres en summa af 270,000, således nära tre gånger så mycket som jord i allmänhet är värd i dessa provinser. Jag tror mig nu hafva visat, att man kan komma åt den för vida billigare pris än här har blifvit sagdt, och att således förslaget ingalunda bör bifallas i det skick, det framkommit från Kongl. Maj:it och af vissa bland reservanterne blifvit yrkad. Nu har man visserligen äfven anført såsom skäl för bifall, att, om man får jorden för billigare pris, har man ju alltid de öfverskjutande penningarne kvar såsom en besparing för statsverket. Jag vill fråga, om Herrarne verkligen tro, att icke de, som skola sälja, taga reda på huru stor summa finnes att disponera och rätta sig derefter. Nej! finnas penningarne, nog får man varan så dyr som man behagar; deremot kan det hända, att, om tillgången icke är så stor, man kan få varan för billigare pris än eljest. Jag har nu sökt att visa, att priset är för högt och att således Kongl. Maj:ts proposition icke bör bifallas. Stats-Utskottet har minskat summan med 100,000 kronor, men äfven efter denna nedsättning synes mig summan vara för hög. Jag vill nu icke yrka något i sak; jag har blott velat framlägga denna min beräkning. Huru jag i den slutliga dubbelvoteringen kommer att rösta, det förbehåller jag mig sjelf att afgöra.

Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Björnstjerna: Efter allt hvad här blifvit anført har jag icke mycket att tillägga. Jag skall dock hvad Ladugårdsgärdet såsom skjutfält beträffar, och för att visa dess fullkomliga olämplighet dertill, be att få påminna om ett förhållande, som väl de fleste af Herrarne torde känna till, nemligen att man ofta får höra klagomål öfver att projektiler, som afskjutits på gärdet, slagit ned på andra sidan sjön bland sommarnöjena på Lidingön. Det lär väl icke gå an att fortfara med att på sådant sätt bombardera den ganska talrika befolkning, som om sommaren har sina bostäder derute. Att ett nytt skjutfält för Svea artilleriregemente är af behovet påkalladt, lär således icke kunna bestridas, lika litet som att detta fält icke kan få ligga för långt aflägsse från hufvudstaden. Äfven jag har tyckt, att den uppskattning, som blifvit gjord af det i fråga satta fältet

vid Harg, är ganska hög. Härvid är dock att komma i häg, att den mark, som skall exproprieras, tillhör, om jag mins rätt, 27 olika egare, och då nu meningen är att få en rak linie af 18,000 fots längd, så är det klart att man icke kan underhandla med desse egare om den jord, som de helst skulle vilja lemna, utan måste gå rakt fram öfver deras egor och stycka dem. Deraf blir följden, att jorden vid expropriationen blir mycket dyrare än om frågan helt enkelt vore, såsom den siste talaren uppfattade den, att köpa 800 tunnland dålig jord i Mälareprovinserna; på sådant sätt skulle man naturligtvis kunna få den för mycket billigare pris. Men då, som sagdt, jorden måste ligga i en rak linie och då så högst få platser finnas, der tillfälle är att få en dylik linie af 18,000 fots längd, fruktar jag, att expropriationen blir ganska dyrbar. Jag vill blott såsom exempel påminna om hvad väl mer än en af Herrarne torde känna till, hurusom, då expropriation egde rum för Stockholm—Vesteråsbanan, priset steg till flere hundra kronor tunnlandet. Jag tror mig således kunna påstå, att det begärda anslaget icke är för högt, i synnerhet om man tager i betraktande att till sjelfva inköpssumman äfven komma kostnader för planering, stängsel och vägar. Den befintliga skogen är, såsom flere talare redan anført, till största delen icke afsedd att nedhuggas; endast der den utgör hinder för skjutningen skulle detta ske. Den första hälften af fältet utgöres af slät mark men den senare hälften är stenig och bergig; der ricochettera kulorna, så att man icke vet hvart de skulle taga vägen, om fältet vore öppet. Der vore det nu meningen att låta skogen stå kvar för att skydda den kringliggande trakten. Jag är öfvertygad, att hvad som kan göras för att få platsen för billigare pris, skall icke af Kongl. Maj:t underlätas; men då det icke med någon säkerhet kan beräknas att få marken exproprierad för någon mindre summa än den föreslagna, tror jag det vore oklokt att nedsätta densamma med något betydligare belopp. Jag får således anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Kræmer: Jag utgår från den förutsättning, att det artilleri, som icke kan skjuta, — och skjuta kan det icke, om det icke årligen öfvar sig i skarpskjutning, — icke är till någon nytta. Jag utgår, säger jag, från den förutsättning, att hvarje artilleri och således äfven det hvarom här är fråga: Svea artilleriregemente, ovilkorligen måste lära sig att skjuta skarpt och deri hafva mycken öfning; och att detta icke kan ske utan ett lämpligt skjutfält, faller af sig sjelf. Vidare antager jag såsom gifvet att, huru det än går med jernvägen till den nya hamnen för Stockholm vid Värtan, det i alla fall är och förblifver ett barbari att utanför portarna af hufvudstaden skjuta skarpt, helst om denna skjutning, hvilket väl äfven borde ske, skulle utsträckas till skjutning med exploderande projektiler. Ett skjutfält måste således anskaffas. Flera förslag hafva derom varit väckta. Det mest tjenliga fält, man kunnat finna, är enligt alla uppgifter det vid Hörle, men såsom en invändning mot detsamma anföres med skäl, att det ligger för långt från Stockholm för att vara tjenligt för Svea, här förlagda, artilleriregemente. Möjligen skulle detta hinder till någon del kunna häfvas på det sätt, att samma hästar och materiel lemnades kvar och endast manskapet byttes om. Jag vill dock nu ej ingå i någon undersökning

Skjutfält för Svea artilleriregemente.

(Forts.)

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

om, till hvad belopp transportkostnaden till och från Hörle kunde uppgå; för mig finnes ett mycket större skäl till fruktan för detta sagda skjutfält vid Hörle, nemligen de stora kanongjuterierna och krutfabrikerna med mera, som hägra i bakgrunden. Vi hafva redan sett i förminskad skala, huru det gått med den lilla fabrikationen af gevär. Huru skall det gå, om staten lägger sig till med kanongjuterier, krutbruk och mera dylikt? Jag hoppas, att vi icke må komma in på den banan, och för mig är det derföre visserligen ett sidoskäl, men ett ganska bevekande sådant, att önska Svea artilleriregemente ett närmare beläget skjutfält, att faran af de stora kanonfabrikerna vid Hörle derigenom, hoppas jag, skall undanskjutas.

Om man således önskar förvärfva ett skjutfält, och kanske allra helst det föreslagna vid Harg, tror jag, att man bör göra sig reda för de verkliga förhållandena och noga tänka på den gamla satsen: »det ena du vill, det andra du skall». Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att mot Stats-Utskottets betänkande finnas tretton reservanter. Utskottets tillstyrkande af den nedprutade summan, som nu förekommer i dess betänkande, åstadkoms derigenom, att man först efter återremiss till afdelningen och omskrifning på många sätt derom förenade sig, men, såsom man af antalet reservanter från Andra Kammarerna lätt kan sluta sig till, blott derigenom, att afdelningens afvikande mening vid det slutliga beslutets fattande aldrig kom under votering. Emellertid, då vår representation består af två Kamrar och då, såsom jag här angifvit, den enas mening är genom reservanternes antal temligen klart uttryckt, frågar jag, om det kan vara i ringaste mån klokt att drifva saken till sin spets och genom att envist hålla på den öfverdrifna summa, som af Kongl. Maj:t begärts, vid slutliga afgörandet få — intet? Den af Kongl. Maj:t begärda summan är för stor, derom torde knappast något mera bevis vara nödigt, sedan äfven en talare från statsrådsbänken nyss erkände, att han tyckte summan vara något hög. Ändå mycket mera skulle han tyckt så, om han kommit i tillfälle att erinra sig fältets verkliga dimensioner. Den ärade ledamoten af konseljen trodde, att skjutfältet vore 18,000 fot långt. Det är icke mera än 9,000 fot.

Det farligaste skäl, som mot nedsättningen blifvit anfördt, är utan tvifvel det, som uttalats af Stats-Utskottets ordförande och som Herr Wijkander upptagit, nemligen att Kongl. Maj:t måste hafva summan i handen för att köpa fältet, så att, äfven om man kan bevisa, att tillgång skulle kunna skapas genom försäljning af skog och byggnader och inköpssumman vid räkningens slutuppgörelse derigenom minskas, är detta dock något som först kommer senare. Vid inköpet måste derföre, säger man, Kongl. Maj:t hafva inköpssumman i hand för att alls kunna köpa. Jag skulle visserligen kunna på denna invändning gifva ett svar sjelf, men jag föredrager att hänvisa till Kongl. Maj:t. I Kongl. Maj:ts proposition är nemligen visserligen begärdt 270,700 kronor eller den summa, som fältet beräknats kosta, men Kongl. Maj:t begär *för i år* icke mera än 100,000 kronor. Kongl. Maj:t har således icke ansett sig behöfva hela summan i handom, när han köper. Gifvet är ju också, att betalningsvilkoren kunna ställas på flere betalningsterminer.

Hvad slutligen verkliga kostnaden för fältet angår, så hafva åt-

skilliga utredningar derom redan blifvit gjorda. Jag fruktar att åter upprepa ett och annat af hvad som redan blifvit sagdt, men jag nödgas dock att något ingå på desamma, emedan deri ligger sjelfva berättigandet, hvarföre nedsättning skett just till det af Utskottet föreslagna belopp och icke något annat. Skjutfältet innehåller, enligt förslaget, 315 tunnland åker och äng. Af expropriationslandtmätaren Lindencrona är beräkningen uppgjord, och Kammaren bör komma i häg, att här icke föreligger någon expropriationsförrättnings beslut, utan endast en beräkning af landtmätare. Han har antagit, att för åker och äng skall betalas 454 kronor och några ören per tunnland eller, som Utskottet i rundt tal uppger, 450 kronor. Visserligen är det allmänt bekant, att vid expropriation i och för jernväg betalats både denna summa, och ännu mera, för åker och äng; men jag ber Herrarne besinna, hvilken skillnad det är, då man exproprierar för en jernväg en lång, smal remsa, som skär sönder fälten. Då är det naturligt, att man måste betala något högre för tunnlandet. Jag tror deremot icke, att då det är fråga om större vidder, det finns någon jordegare i Roslagen, som icke skulle vilja sälja för billigare pris än 450 kronor tunnlandet. Dertill kommer en annan omständighet, att i Kongl. Maj:ts proposition till förra Riksdagen angående detta ämne yttras i bilagan 3 a pag. 70: »fältet är nästan slätt och utgöres till stor del af en numera torrlagd mosse, som dock delvis blifvit uppodlad, oaktadt jordmänen i densamma är af mager och dålig beskaffenhet». Således är den mark, som skulle köpas, icke ens fullt uppodlad. Det är en torrlagd mosse, som delvis är uppodlad, och denna s. k. åker skulle lösas med 450 kronor tunnlandet! När man går igenom expropriationslandtmätarens beskrifning, finner man, att den jord, som på kartan är lagd med vacker gul färg, och således skulle utgöra åker, blott till en mindre del består af fast mark. Största delen kallas mossjord på lerbotten, en del mossjord på dybotten och slutligen 40 à 50 tunnland hvitmossa. Skall verkliga en expropriationsnämnd anse att sådan mark bör betalas med 450 kronor tunnlandet? Jag hemställer, om det icke är anledning att antaga icke att Kongl. Maj:t begärt för mycket, ty han har begärt efter landtmätarens uträkning, men att landtmätaren trott expropriationsnämnden om allt för stor frikostighet.

Hvad skogsmarken angår, är betalningen därför antagen till 75 kronor tunnlandet. Jag vill icke mycket uppehålla mig vid detta, men jag tror, att utan tvifvel äfven detta pris bör anses för högt. Den växande skogen på en del tunnland är slutligen beräknad till 140 kronor tunnlandet. Då man nu vet, att redan i flera år varit fråga om inlösen af fältet vid Harg, synes mig mycket sannolikt att antaga, att egarne under tiden skattat skogen, och att det följaktligen icke är troligt, att den numera har sagda värde, om den ens någonsin haft det. Emellertid vill jag för ett ögonblick antaga, att landtmätarens uppskattning af växande skogen till 66,682 kronor är rimlig och att skogen vid expropriation kommer att kosta denna summa, men då bör den väl också vid försäljning kunna inbringa en vacker summa. Att skogen bör lemnas kvar för kulornas ricochettering, såsom någon anförde, har jag svårt att tro, ty duger ej skjutfältet längre tid än skogen motstår kulorna, så blir det åtminstone ej för lång tid använd-

Skjutfält för Svea artilleriregemente.
(Forts.)

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

bart. Efter mitt förmenande bör således tillgång kunna skapas genom skogens försäljning. Vidare finnas i fältet en del byggnader, som äro beräknade att för 11,500 kronor inlösas, och som väl vid försäljning böra gifva något; och slutligen förekommer i landtmätarens förslag en post, för hvilken ingen utredning lemnas, eller 20,000 kronor för fältets planering m. m. Läger man ihop allt detta eller skogens värde 60,000 kronor, husens 11,000 kronor samt att, om priset å den s. k. åkern nedsättes med blott 50 kronor per tunnland, eller till 400 kronor per tunnland, en minskning i utgift af cirka 15,000 kronor bör vinnas samt att slutligen å de 20,000 kronor ej osannolikt något torde kunna minska, så kommer man till en minskning af cirka 90,000 kronor. Det är på grund häraf som Stats-Utskottet trots, att köpesumman för skjutfältet vid Harg kunde med ungefär 100,000 kronor nedprutas. Att det skulle vara ett *hån* att lemna 100,000 kronor mindre än hvad som blifvit begärdt, kan jag således icke för min del fatta. Slutligen ber jag att för min del få påpeka, att Stats-Utskottet icke uttryckligen sagt, att fältet vid Harg nödvändigt skall köpas, utan Stats-Utskottet har föreslagit att lemna summan för ett skjutfält för Svea artilleriregemente. Om Kongl. Maj:t med förnyad undersökning skulle finna, att den icke räcker till inköp af Harg-fältet, har därför Stats-Utskottet antagit att det är öppet lemnadt för Kongl. Maj:t att pröfva, om icke något annat fält möjligen kan erhållas. Man kommer naturligtvis åter med den invändningen, att redan 50 ställen äro undersökta och att det icke funnits något annat lämpligt fält än detta vid Harg. Jag undrar om icke detta möjligen har sin grund deruti, att man skyggat tillbaka för hvarje fält, deri skulle ingå någon stor åkerareal; men då man är beredd att betala så mycket som här är i fråga, eller 450 kronor för tunnlandet åker och äng, så bör ej denna betänklighet fortvara. Nog kan man för det priset få åker på många ställen. Vidare har man kanske skyggat för borttagandet af en eller annan sandås eller dylikt hinder; men med en sådan summa, som här är i fråga, äro sådana arbeten långt ifrån omöjliga, det ha jernvägsanläggningarna visat. Jag tror således, att *om*, jag säger med flit *om* verkliga slutresultatet, som jag lifligt önskar blir, att Riksdagen beviljar 170,700 kronor, såsom Stats-Utskottet föreslagit, mera kommer Riksdagen utan tvifvel icke att bevilja, icke genom denna nedsättning i den begärda summan all möjlighet skall vara afskuren äfven att förvärfva skjutfältet vid Harg, och än mindre att förvärfva ett annat fält. Säkert är i hvarje fall, att om man vill saken, bör man icke begära mera än som är möjligt att erhålla, och hvad Stats-Utskottet föreslagit är allt hvad för denna gång kan erhållas, om det ens är möjligt att få detta belopp. Jag röstar, af önskan att förskaffa Svea artilleriregemente ett skjutfält, för den af Utskottet bestämda summan.

Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Björnstjerna: Som den siste talaren påstått, att jag lemnat Kammaren en oriktig uppgift, då jag sagt, att skjutfältet vid Harg vore 18,000 fot långt, får jag nämna, att denna uppgift har jag mottagit från chefen för Landtförsvarsdepartementet, hvarför jag alldeles icke kan betvifla dess riktighet. Jag har äfven nu utaf tre ledamöter af Stats-Utskottet fått be-

kräftelse på, att fältet till och med är öfver 18,000 fot långt. För öfrigt nämnde jag äfven då, att af dessa 18,000 fot voro 9,000 fot jemn mark — hvilka således utgöra den egentliga skottlinien, hvaremot den återstående delen vore ojemn mark, ännad att uppfånga projektilerna så att de icke skulle gå in på annans mark. För öfrigt kan ingen med större nöje än jag höra alla de goda skäl, som här anförts, hvarföre expropriationen bör bliwa billigare än man tänkt sig. Jag skulle önska, att expropriationsnämnden vore här och kunde låta öfvertala sig af dessa goda skäl; och om denna nämnd verkligen kommer att vara af samma åsigt som Herrarne, att jorden bör afstås för billigare pris och man således får den för mindre än den summa, Kongl. Maj:t begärt, blir ju följden deraf att öfverskottet besparas för statsverket.

Skjutfält för Svea artilleriregemente.
(Forts.)

Herr Adelsköld: Då denna fråga under sista riksdagen förevar till behandling, yttrade jag mig för afslag å Kongl. Maj:ts proposition, dels af det skäl, att sjelfva skottlinien vid Harg endast kan erhålla en längd af 9,000 fot, hvilket jag ansåg och fortfarande anser för kort för nutidens långskjutande artilleri, och dels emedan jag trodde, att man genom närmare undersökningar skulle kunna få reda på en mera centralt belägen skjutbana af tillräcklig längd och lämplig för alla tre artilleriregementenas målskjutningar äfvensom till inskjutning af gröfre kanoner. Jag antog äfven, att kostnaden för transport till och från ett sådant centralt skjutfält icke skulle bliwa alltför afskräckande. Af Kongl. Maj:ts proposition till denna Riksdag finner jag, att kostnaden för transport af tolf batterier från Stockholm och Göteborg till Småland skulle kosta omkring 30,000 kronor. Denna summa är visserligen ej obetydlig, men den återgår till stor del till statsverket såsom trafikinkomst å stambanan, och på köpet skulle såväl befäl och trupp som jernvägspersonal genom denna transport vinna en mycket nyttig öfning. Uppoffringen genom en sådan transport bliver således ej så stor, som man måhända föreställt sig. Efter de upplysningar, som vunnits dels af Kongl. Maj:ts proposition och dels under öfverläggningen i denna Kammarer, är jag fortfarande af den åsigt, att intetdera af de skjutfält, som våra trenne artilleriregementen skulle komma att erhålla om general-fälttygmästarens plan godkännes, är fullt lämpligt för nutidens artilleri, utan att behofvet af en centralt, nära statsjernvägarne belägen, längre skjutbana ännu kvarstår. Å andra sidan är det emellertid alldeles obestriddigt att Ladugårdsgärdet såsom skjutfält är i högsta grad otjenligt, ja, jag går så långt, att skarpskjutning med kanoner så nära hufvudstaden borde af ordningsmakten förhjudas med anledning af de stora faror, som derigenom kunna uppkomma och de olyckshändelser, som säkerligen uppkommit, om ej genom en obegriflig tur personer och egendom icke träffats af projektiler. Då förhållandet är sådant, och då Svea artilleri ej kan undvara en målskjutningsbana, hvar den än må ligga, samt genom en skjutbanas och exercisfälts anläggande något längre ifrån, fast i närheten af Stockholm, dit artilleriets och möjligen äfven gardenas exercis kunde öfverflyttas, större eller mindre del af Ladugårdsgärdet torde kunna upplåtas till bebyggande, får jag förklara, att jag för min del icke har något emot att af alla dessa skäl förorda ett anslag till ett sådant skjut- och exercisfält någonstädes i närheten

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

af Stockholm. Ladugårdsgärdet har nemligen, som jag vill visa, ett alldeles otroligt högt värde som byggnadsplats. Med sitt fördelaktiga läge, inom kort som jag hoppas genomskuret af banan till Värtan, med Stockholms blifvande uthamn å ena sidan och Djurgårdsviken på den andra, skulle Ladugårdsgärdet, ändamålsenligt och med smak ordnadt, blifva den yppersta byggnadsplats för anläggande af en stadsdel, hvars make man skulle få leta efter i Europa. Man tänke sig endast huru en strandgata efter Djurgårdsviken mellan Djurgårdsbron förbi Djurgårdsbrunn till Värtan med sitt bekväma läge och den herrliga utsigten öfver Djurgården skulle komma att taga sig ut. Man känner att Stockholms herrar Stadsfullmäktige vid expropriation för gatureglering vid Grand Hotell betalt öfver 19 kronor per qvadratfot, och långt ut på malmarna är priset omkring en krona qvadratfoten och derutöfver. Jag vill icke härmed hafva sagt att byggnadsplatser å Ladugårdsgärdet skulle vara värda så mycket, som i centrala delar af sjelfva staden; men om man tager detta värde till endast samma som jorden kan anses ega ute på malmarna, eller en krona qvadratfoten, så skulle detta exercisfält jemte Kaknåshagen och Lindarängen, hvilka tillsammans ega en areal af 712 tunnland eller mer än 39 millioner qvadratfot vara värdt 39 millioner kronor. Detta är en summa, som visserligen icke på en gång skulle kunna erhållas, och jag antager också, att det icke kan komma i fråga att afyttra hela Ladugårdsgärdet, men den gjorda beräkningen visar emellertid hvad denna äkta perla bland statsdomänerna är värd och att det kan vara skäl att, för dess förvärfvande för hufvudstadens utvidgning uppoffra ganska mycket för erhållande af en annan exercisplats i närheten af Stockholm.

Under öfverläggningen hafva flera yrkanden blifvit gjorda om de olika belopp, som man ansett lämpliga att anslå för anskaffande af en sådan plats. Kongl. Maj:t har föreslagit ett belopp, Stats-Utskottet ett annat. För min del får jag äran fästa uppmärksamhet på, att med de stora kostnader, som alltid uppkomma, då man skall exproprierade delar af en egendom eller en viss jordareal, det är alldeles klart, att man icke kan få ett exercisfält eller skjutfält för samma pris som då man köper en hel egendom. Inköpspriset för en sådan plats måste derför blifva icke obetydligt högre än om man köper spridda egendomar utan afseende på läget; och om man till detta högre inköpspris för jorden lägger planering, inhägnad, skottvallar, stallar och baracker och åtskilliga andra omkostnader, så tror jag icke, att en sådan anläggning kan göras under det af Kongl. Maj:t beräknade belopp. Då emellertid reservanterne, Grefve Beck-Friis, Grefve Lagerberg och Grefve af Ugglas med tillstyrkande af samma belopp 270,700 kronor, som Kongl. Maj:t proponerat, uttryckt en önskan att besparingar om möjligt må göras, förenar jag mig helst med dem och får således äran tillstyrka bifall till deras reservation.

Grefve Hamilton: Den första fråga, som vi här hafva att afgöra, är den, huruvida Svea artilleriregemente behöfver ett skjutfält. Det har till och med Grefve Posse medgifvit, och jag antager alltså, att det icke möter motstånd från Kammaren. Den andra frågan är, huruvida Ladugårdsgärdet är ett passande skjutfält. Detta påstods af den förste

talaren, som ansåg, att man åtminstone tills vidare kunde begagna det samma. Men detta bestreds åter af Stats-Utskottets ordförande och det gaf mig anledning blott till en reflexion, nemligen att, om det skulle hända, hvad som förespeglades oss på förmiddagen, att i den blifvande artilleri-byrån komme att insättas äfven andra personer än artilleriofficerare, skulle jag hellre se, att man ditsatte en brukspatron än en ingenjörofficer.

Skjutfält för Svea artilleriregemente.
(Forts.)

Den tredje frågan är den, huruvida det belopp, som Kongl. Maj:t begärt, är ett för högt pris för ett skjutfält för i fråga varande ändamål. Grefve Posse har sökt ådagalägga, att så skulle vara, derigenom att han visade oss, huru stor areal Mälareprovinserna utgjorde, och deraf uträknade, huru stort belopp, med afseende å taxeringsvärdet och expropriationskostnaden, skulle erfordras. Men i denna beräkning fattades 2 faktorer. Saknaden af den ena kan jag förebrå Grefve Posse därför, att han lofvade oss att icke glömma den, nemligen sjöarna. Förbiseendet af den andra faktorn förebrår jag honom icke, ty det berodde sannolikt på glömska, att han icke upptog de berg, som sakna allt värde. Räkna man efter, huru mycket af Mälareprovinserna, som utgör berg och skog i den proportion som vid i fråga varande skjutfält eger rum, torde resultatet blifva något annat än det, hvartill Grefve Posse kom. Men jag fäster mig icke härvid. Det lönar icke mödan att här i Kammararen göra några moträkningar med hvarandra. Men det märkvärdiga är, att de, som anse fältet vara för dyrt, också anse det vara för litet. Åtminstone har detta varit förhållandet med en af talarne, hvilken skarpt framhöll båda delarna. Det tyckes således, som om man icke blott ville säga att fältet i och för sig är för dyrt, utan också att man för mycket billigare pris skulle få ett mycket större fält, och detta är en djerfvare beräkning än jag kan godkänna, åtminstone innan det visat sig, att sådant i verkligheten låter sig göra. Om nu det af Kongl. Maj:t begärda belopp är något för högt, hvilket ju är möjligt, då man afser fältet vid Harg, måste man ihågkomma, att Kongl. Maj:t icke begärt något bestämdt belopp för *skjutfältet vid Harg* utan för *ett skjutfält för Svea artilleriregemente*, och på samma sätt förhåller det sig med Utskottets och reservanternes hemställan. Skulle det då befinnas, att man kan få ett fält, som är ännu bättre, och få detta för billigare pris än det för skjutfältet vid Harg beräknade beloppet, tror jag att man gjort en särdeles god affär och jag vill för min del icke pruta på det belopp, som Kongl. Maj:t begärt. Man må säga, att det vore lika godt, om man nu beviljade t. ex. 100,000 kronor eller 170,000 kronor, och att Kongl. Maj:t sedermera finge göra upp affären, och blefve fältet dyrare än det beviljade beloppet, kunde resten begäras af nästa Riksdag. Men det är alldeles påtagligt att, om fältet kostar mer än t. ex. 170,000 kronor, om detta belopp vore beviljad, kan Kongl. Maj:t omöjligen göra upp affären, emedan han icke vet, huruvida nästa Riksdag beviljar återstoden af hvad som erfordras. Jag tror därför, att man antingen måste bevilja hvad som är begärdt eller ock bevilja intet, och jag för min del önskar det förre. För öfrigt är det temligen likgiltigt, om man röstar för bifall till Kongl. Maj:ts förslag eller till reservanternes, som har i släp en liten erinran om att söka få ett fält för billigare pris, ty jag antager, att, om Kongl. Maj:t kan få ett mindre dyrt fält lärer han icke betala mer än hvad det kostar.

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

Herr Nordenfelt: Oaktadt de många fält, som blifvit undersökta, har jag icke kunnat finna mig tillfredsstäld af dessa undersökningar. De hafva nemligen i de flesta fall skett på det sätt, att man sett på en karta och iakttagit, att å de föreslagna fälten funnits mycket åkerjord, och man har därför antagit att inköpet skulle blifva för dyrt. Till åtskilliga platser har man rest och funnit en väg, en backe, några byggnader eller andra hinder, och utan att närmare tillse, huruvida sådana hinder skulle kunna undanrödjas, endast antagit, att så stora svårigheter mötte, att man icke vidare borde tänka på dessa platser. Det är endast 3 fält, som blifvit kartlagda och afvägda. I intet fall har man försökt att skaffa anbud på de pris, till hvilka fälten skulle kunna inköpas, och endast i fråga om fältet vid Harg låtit verkställa värdering af en landtmätare. Jag nödgas fördenskull underkänna de verkställda undersökningarne, såsom ofullständiga.

Vidare anser jag det vara ett origtigt sätt att gå till väga, då man vill köpa en sak, att fästa sig endast vid ett särskildt föremål och säga: här finnes icke något annat af samma art än just detta. Det synes mig vara att göra saken så dyr som möjligt. Om man i stället framlade åtskilliga förslag, med deras fördelar och olägenheter så skulle täflan framkallas. Stundom kan man köpa åkerjord med derå uppförda byggnader till billigare pris än skogsmark med derå växande skog. Kommer dertill, att enligt min upptätning grundade anmärkningar äro gjorda mot det af landtmätaren upprättade kostnadsförslaget, och att det fält, som är förslaget till inköp, såvidt jag förstår, är mycket dåligt till manöverfält, ty det består till stor del, i den föreslagna skottlinien, af dyjord, som ligger endast några få fot öfver vattenytan, under det att en ganska liten del i denna skottlinie är af den fasthet och jemnhet, att man kan köra derpå, tror jag att man föreslagit att köpa en dålig vara och att köpa densamma för dyrt. Skottlinien är endast 9 tusen fot lång, och jag hemställer om detta kan vara tillräckligt, helst med de framsteg inom vapnet, som säkert kunna förväntas. Om således frågan vore att för det föreslagna beloppet ovilkorligen inköpa fältet vid Harg, så skulle jag nödgas att dertill votera nej. Men då man kan hoppas att för 200,000 kronor kunna köpa en eller flere ganska betydliga egendomar, på hvilka man kan staka ut lämpliga fält öfver åkrar och byggnader och byta ut hvad som icke behöfves emot hvad som ytterligare kan erfordras, utom dessa egendomars rågångar, och då jag finner att ett skjutfält för artilleriet är af största behof påkalladt — ty hvad tjänar till att hafva artilleri, om det icke kan skjuta — har jag ansett nyttigt att en lämplig summa ställes till Kongl. Maj:ts disposition. Vill man köpa med fördel, måste man nemligen hafva penningar i sin hand. Den nedsättning, som Utskottet gjort, kan jag icke biträda, ty jag finner den för stor. Skall det gå till expropriation, är nog troligt att expropriationsnämnden kommer att anse, att det af landtmätaren beräknade och af Kongl. Maj:t och Riksdagen godkända beloppet bör betalas. Men jag tillstyrker, att expropriation bör undvikas, om möjligt. Äfven om man endast kan köpa en del af fältet, är detta af stort gagn vid expropriation af det öfriga.

Af den beräknade kostnaden äro sammanlagdt 26,250 kronor afsedda

för planering och stängsel, hvilken summa alltså icke bör inräknas uti inköpspriset.

Deremot äro från de uppgifna 814 tunnlanden afdragne 33 tunnland, så att endast 781 tunnland äro föreslagna att inköpas, hvilket icke blifvit anmärkt i Utskottets betänkande.

Att, såsom en talare gjorde, påstå, att man med fördel transporter artilleri på jernväg, då transportkostnaden ändock tillfaller staten, synes mig origtigt därför, att transporten kostar jernvägstrafiken nästan lika mycket som densamma får uppbära därför. Deremot gillar jag denne talares åsigt, att man borde skaffa sig ett större fält i närheten af Stockholm för att ersätta Ladugårdsgärdet, som förr eller senare dock blir en del af hufvudstaden, och borde detta fält förenas med skjutfält för artilleriet.

På dessa skäl yrkar jag bifall till min reservation.

Herr Jöns Pehrsson: Denna fråga är en af dem, som förr eller senare måste behandlas och afgöras, och för min del tror jag, att man skulle kunna vara nöjd med hvad Utskottet föreslagit och att det icke är så alldeles nödvändigt att få en högre summa. Efter de upplysningar, en af Stats-Utskottets ledamöter lemnat, förefaller det mig, att man kan bifalla Utskottets förslag. Skulle åter meningen vara att få Kongl. Maj:ts förslag bifallet, tror jag, att man tagit fel i denna sak och att det möjligen kunde misslyckas, så att icke något blef beviljadt. Det vore kanske nyttigt, att frågan ännu ett år eller två ventilerades, men å andra sidan har man sagt, att det är alldeles nödvändigt att få en längre skjutbana än på Ladugårdsgärdet; och går man ut från de beräkningar, en talare nyss gjorde, enligt hvilka Ladugårdsgärdet skulle hafva ett värde af omkring 40 millioner, vore ju en ren galenskap att hafva detta till skjutfält. Jag skulle då vara den första, som röstade för dess försäljning. Jag vet ställen i Småland belägna vid jernväg och lämpliga för skjutfält, som skulle kunna fås för mycket billigt pris, men jag utgår från den synpunkten, att det skulle blifva en väsentlig förlust att skicka folk och materiel så lång väg. Jag gör icke något yrkande, men vill påpeka, att om man önskar att få något, gör man klokt att hålla med Utskottets förslag.

Friherre Klinckowström: En talare på bänken framför mig har anmärkt, att jag hade antiqverade åsikter i denna fråga. Jag tror dock, att han missuppfattat mig i detta hänseende, ty jag har för närvarande yrkat afslag å det begärda anslaget på den grund, att jag anser frågan ännu icke vara i sin helhet fullkomligt utredd, och den långa diskussionen har åtminstone för mig mer än till fyllest visat sanningen af detta mitt förmenande. Jag anser, att när en så stor fråga som denna framlägges för Riksdagen, hade det varit skäl, att Kongl. Maj:t framkommit med densamma i dess helhet. Detta har icke skett. I Kongl. Maj:ts proposition framskyntas, att det är fråga om anskaffande af 4 skjutfält; först ett för hvarje artilleriregemente och dessutom ett gemensamt för gröfre artillerijesers inskjutning. Kongl. Maj:t har icke ens gittat fullständigt utreda de kostnader, som skulle åtfölja ett fullt tillfredsställande skjutfälts anordnande för hvarje

Skjutfält för Svea artilleriregemente.

(Forts.)

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

af de tre artilleriregementena. Ännu mindre har Kongl. Maj:t till Riksdagen nämnt annat än i förbigående, och utan att ens nämna något pris, hvad ett gemensamt skjutfält för gröfre artilleri skulle kosta, och likväl säger generalfälttygmästaren, att det är oundgängligen nödvändigt. Under sådana förhållanden synes det mig bättre att uppskjuta frågan till dess rikets drätsel blir sådan, att vi icke behöfva hushålla så mycket som nu, än att nu rusa åstad och kasta ut högst betydliga och enligt mångas åsigt allt för stora penningesummor för att tillgodose ett enda regementes behof. Jag anser mig således hafva fullt fog att begära, att Kongl. Maj:t framlägger frågan om skjutfälten i dess helhet, på det att Riksdagen också må kunna pröfva frågan i hela dess vidd.

Under diskussionen hafva många anmärkningar blifvit gjorda af mer eller mindre allvarsam beskaffenhet. Jag vill dock icke upptaga tiden med att besvara någon annan än den, som af en ärad talare på södermanlandsbänken framställdes, då han yttrade, att han i den så kallade artilleribrån (hvilken dock, så vidt jag vet, icke nu utgör föremål för vår öfverläggning) hellre skulle vilja hafva insatt en brukspatron än en ingenjöröfficer. Denna anmärkning kan så mycket mindre vara rigtad mot mig, som jag hvarken är brukspatron eller ingenjöröfficer. Men jag fruktar, att talaren gjort den ifrågasatta artilleribrån en stor otjenst genom att välja den till skottafva för sina sarkasmer, ty jag befarar, att han derigenom qväft fostret i födsehn.

Herr von Kræmer: Herrarne höra nu just af en del af det yttrande, som af den siste talaren blifvit afgifvet, huru det förmodligen kommer att gå, om man begär för stor summa. Det ligger då så nära till hands att votera för frågans ajournerande, till dess att man fått veta hvad verkliga kostnaden blir. Vill man deremot taga det möjliga för det osäkra och gifva den af Stats-Utskottet föreslagna, till ett billigt belopp nedprutade summan, förfaller en sådan anmärkning helt och hållet, ty om då vid en framtida reglering af skjutfälten det, som nu kan komma att anskaffas, skulle befinnas öfverflödigt, kan man åter realisera det utan allt för stor förlust.

Men jag begärde icke egentligen ordet för att ytterligare förlänga diskussionen om sjelfva saken. Jag begärde ordet för att så vidt möjligt rentvå mig från något så lättsinnigt som att icke allenast här hafva gifvit origtiga sifferuppgifter, utan äfven hafva förebrått en talare på statsrådsbänken för misstag, då det skulle varit jag sjelf, som hade orätt. I Kongl. Maj:ts proposition för i fjol, Bil. N:o 3 Å pag. 70, står om detta fält: »I fråga varande fält, beläget norr om Odensala kyrka i Erlinghundra härad, Stockholms län, intill Hargs gård, har en längd af omkring 9,000 fot och en bredd omvexlande mellan 1,200 och 3,000 fot». Jag har litat på denna uppgift i den Kongl. propositionen för i fjol, men är det nu så, att nuvarande chefen för Landtförsvarsdepartementet fått annan uppgift, så lär nog denna tör hända vara tillförlitligare. Den karta, som är upprättad öfver fältet, har i Utskottet varit tillgänglig, men som den nu är återskickad till Landtförsvarsdepartementet, är det mig för ögonblicket omöjligt att med densamma kontrollera uppgiften. Emellertid har jag, som sagdt, fullt litat på Kongl.

Maj:ts proposition till förra Riksdagen, och skulle jag derigenom hafva misstagit mig, beder jag visserligen om ursäkt; men Konungens nu afgångna rådgifvare får stå för uppgiften.

Skjutfält för Svea artilleriregemente.

(Forts.)

Grefve Posse: En talare på södermanlandsbänken, som jag är skyldig svar, yttrade, att jag vid min beräkning glömdo sjöarna i Mälareprovinserna. Jag får då först och främst säga, att jag icke ansåg mig *skyldig* att tala om sjöarna, ty hvad jag derom yttrade var en enskild konversation mellan mig och en min granne, och vidare tror jag, att jag i den vägen alldeles icke glömt något, som är till skada för den högre värderingen, ty jag hemställer till Herrarne alla, som haft med sådana saker att göra, om icke, då fråga är om att köpa egendom här i Mälareprovinserna, det första som säges är, att den ligger vid en sjö, har utmärkt vacker belägenhet, charmant utsigt och just till följd deraf stort värde. Jag tror sålunda, att sjöarna icke tjena till att sänka värdet utan tvärt om att höja det.

Hvad åter beträffar, att jag skulle hafva glömt bergen, får jag hemställa, om vi icke här fått höra, att dessa 800 tunnland i Mälaredalen bestå till stor del af hvitmossa af eländigaste beskaffenhet, och skilnaden mellan bergens och hvitmossans värde kan verkligen icke uträknas, utan jag tror, att den är ytterst ringa. Derför anser jag de gjorda anmärkningarne icke vara af särdeles stor vikt, och att den värde talaren på södermanlandsbänken gerna vill se de högsta af Kongl. Maj:t begärda anslagen beviljade vid denna riksdag förundrar mig alldeles icke, ty han har sjelf vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof upplyst Kammaren om, att allt hvad Kongl. Maj:t begärt fann han vara af den beskaffenhet, att det borde bifallas, och då han fölt ett sådant yttrande generelt, är det klart att, då fråga blir om att nedsätta något belopp, han skall använda alla medel för att blifva sannspädd med afseende på sitt yttrande vid remissen.

Jag har icke förut gjort något yrkande och gör det icke heller nu, utan förbehåller mig rätt att votera för det anslag, som jag anser för ändamålet lämpligast.

Herr Wallenius: Jag är lika med så många andra ledamöter af Kammaren öfvertygad om behovet af ett skjutfält för Svea artilleri, på det att det må lära sig skjutkonsten utmärkt, och jag har aldrig tänkt sätta mig emot ett anslag för detta ändamål. Men jag ber att få taga fasta på en sak, som blifvit yttrad af en af Stats-Utskottets ledamöter, nemligen att skjutfältet vid Harg är mycket sankt och ligger nära vattenytan och blir svårt att planera, ja, så svårt, att man derpå skulle nedlägga 100,000 kronor, och att kanske icke ens detta räcker, utan drager mer i släp. Jag har erfarenhet af en exercisplats i mellersta Sverige, som blifvit inköpt för några tjugotal år sedan för ett kavalleriregementes öfningar, men nu måst öfvergifvas därför, att den befans för sank. Man försökte att dränera densamma, men allt förgäfvades, så att regementet måste flytta sina öfningar derifrån till mera fast och tjenlig plats. Det vore väl fasligt besynnerligt, om man icke skulle kunna finna en plats i närheten af Stockholm på en längd af $\frac{1}{2}$ mil, som vore fast och tjenlig. Det gränsar verkligen till det otroliga, och

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.
(Forts.)

med anledning deraf anser jag frågan fordra bättre utredning, icke så som skulle jag dermed hafva uttryckt en önskan, att frågan aldrig måtte återkomma, utan emedan jag anser frågan verkligen behöfva utredas. För den skull kommer jag att, om så behöfves, rösta för afslag.

Grefve af Ugglas: Jag förbigår helt och hållet frågan, huruvida Svea artilleriregemente behöfver ett nytt skjutfält, ty derom tror jag, att vi alla äro öfverens. Men en sak åter, som åtskillige af Herrarne tyckas hafva förbisett, är, att det är angeläget, att regementet *snart* får detta skjutfält, och då åtskillige talare velat ajournera frågan dels för att vi måtte få bättre grunda på densamma ännu några år och dels för att, såsom den siste talaren yrkade, erhålla ny utredning, får jag hemställa, huruvida det verkligen kan vara rätt och nyttigt att år efter år uppskjuta att åt $\frac{1}{3}$ af vårt artillerivapen gifva den öfning, hvarpå dess duglighet beror. Hvarför jag anslutit mig till Kongl. Maj:ts proposition och icke velat lyssna hvarken till Utskottets eller reservanternes mening, är, att jag anser de af dem föreslagna summors beviljande identiskt med afslag. Herrarne må beräkna huru som helst, kan jag dock icke sätta det förtroende till alla dessa, jag må väl säga det, lösa uppgifter, som till den allvarsamma utredning af frågan, som Kongl. Maj:t gjort. Redan före sista riksdagen voro 25 särskilda fält i Mälaredalen undersökta. Riksdagen begärde då ytterligare utredning. Kongl. Maj:t har därför ytterligare låtit besigtiga åtskilliga andra fält, och resultatet har blifvit, att icke något annat fält befunnits lämpligt utom detta. Herrarne säga, att det är för dyrt, men jag ber få fasta uppmärksamheten på, huru Kongl. Maj:t kommit till denna summa. Icke genom något köpsläende med de personer, som rå om marken, utan derigenom, att en landtmätare verkställt expropriationsvärdering. När landtmätaren dervid kommit till det framlagda resultatet, skall man då kunna antaga att en så betydlig skillnad i afseende på priset skulle kunna uppkomma, som en och annan efter egna hugskott beräknat. Och om man säger till Kongl. Maj:t: Här äro 100,000 kronor mindre än Kongl. Maj:t begärt; men Kongl. Maj:t icke kan köpa ett lämpligt fält för denna summa; är det då icke liktydigt med afslag? Och blir icke resultatet det, att Svea artilleriregemente år efter år får sakna tillbörlig öfning. Jag tror icke det är lämpligt, såsom en talare sade, att uppskjuta hela frågan därför, att icke frågan om skjutfält för hela vapnet nu föreligger. Hvad som här föreligger är hvad som är nödvändigast för det regemente, som icke har något skjutfält. Jag förutser visserligen, att i en framtid kan blifva fråga om anskaffande af skjutfält, synnerligen för ett af de andra regementena och för gröfre kanoner; men jag är öfvertygad, att, när dessa frågor komma före, Riksdagen efter pröfning af desamma beviljar hvad som dertill är nödigt. Det är icke rätt att, då förra Riksdagen begärde af Kongl. Maj:t en bättre utredning och Kongl. Maj:t nu gjort all den utredning, man kan begära, äfven nu afslå saken, synnerligen med ny begäran om utredning, och jag säger ännu en gång, att resultatet blir, att vårt dyrbaraste vapen måste sakna den öfning, som för dess krigsduglighet är så högst nödvändig.

Jag anhåller om bifall till min reservation och medgifver gerna,

att det deri gjorda tillägg är af mindre betydelse och skulle icke tillkommit, om icke för att påpeka, att fältet icke får blifva dyrare, än som verkligen är nödvändigt.

*Skjutfält för
Svenska artilleri-
regementet.*

(Forts.)

Grefve Hamilton: Jag skall vara helt kort och ber blott att få rätta ett litet missförstånd. En talare har ansett det vara oklokt af mig att rigta sarkasmer mot artilleribrån. Med anledning häraf anhåller jag blott få säga, att om i mitt förra yttrande förekom något, som kunde fattas såsom sarkasm, var detta icke rigtadt mot artilleribrån.

Herr Nordenfelt: Då här förekommit olika uppgifter om längden af det i fråga varande fältet vid Harg, nemligen dels hvad som derom upplästs ur Kongl. Maj:ts proposition till förra Riksdagen och dels hvad som nyss yttrats från statsrådsbänken, anser jag mig böra vitsorda, att den senare uppgiften fullkomligt öfverensstämmer med en karta öfver detta fält, som jag haft i min hand och noga studerat.

Friherre von Essen: Jag hör till deras antal, som, så vidt jag kunnat bedöma frågan, funnit den beräknade expropriationskostnaden vara så tilltagen, att den mer än väl bör räcka för ändamålet, och jag skulle anse klandervärdt af Kongl. Maj:t om så icke vore, men beräkningen är uppgjord af en ung landtmätare och man kan därför icke förutsätta, att den skall vara sådan, att icke personer med kännedom om värdet af jord i den i fråga varande trakten kunna komma till annat resultat. Många af de personer, som tagit denna fråga i öfvervägande, känna verkligen värdet af denna jord, och flertalet har lika med mig ansett, att den verkliga expropriationskostnaden icke skall komma att uppgå till så högt belopp, som Kongl. Maj:t beräknat. En vigtig faktor ligger deri, att det måste vara dyrare att exproprieras mark i en så smal sträcka som t. ex. för Stockholm—Upsala jernväg än till en bredd af 1200 å 1000 fot. När dertill kommer att man ansett sig kunna göra åtskilliga besparingar, tror jag fulla skäl förefinnas att nedsätta den begärda summan. Men hvad som föranledt mig att deltaga i den vid betänkandet fogade reservationen har icke varit, att jag med visshet påräknat att nedsättning skulle kunna ske i expropriationssumman, utan jag har utgått derifrån, att det kunde vara fördelaktigt för Kongl. Maj:t att disponera en större summa för att derigenom vara i tillfälle att göra upp köp med jordegare om större delen af den mark, som för skjutfältet erfordras. Jag tror, att Kongl. Maj:t ansett fältet vid Harg vara lämpligast, men detta har icke blifvit så påtagligt uttaladt, att det icke är möjligt att något annat skulle kunna anskaffas, och jag anser därför det hufvudsakligen vara viktigt att Kongl. Maj:t disponerar medel så, att när ett lämpligt skjutfält, detta eller ett annat, är funnet, någon större del deraf må kunna inköpas, hvarefter återstående delen kan genom expropriation förvärfvas. På detta sätt anser jag att man för säkerligen betydligt billigare pris än det beräknade skall kunna erhålla ett lämpligt fält, och det är af dessa skäl, som jag tagit mig friheten rösta för en lägre summa, eller 200,000 kronor. Men jag får säga, att, skulle det blifva fråga om att välja

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.

(Forts.)

mellan det af Kongl. Maj:t begärda och det af Utskottet tillstyrkta belopp, kommer jag att rösta för det senare; icke därför, att jag misstror att, om Kongl. Maj:t får ett större belopp, det öfverskott, som möjligen kan vinnas, blifver statsverket besparadt, utan därför att jag, som lika med flere andre talare anser särdeles nödvändigt, att verkligen ett skjutfält blir anskaffadt, men tror att besparingar kunna ske så att en lägre summa dertill kan användas, hellre vill att någon, äfven den ringaste summa beviljas, än att hela frågan rent afslås, hvilket måste blifva fallet, om denna Kammare antager Kongl. Maj:ts proposition. Emellertid anser jag icke, såsom en föregående talare, att framgång för frågan bättre skulle vid Riksdagen vunnits, om Kongl. Maj:t i dessa betryckta tider för Riksdagen framlagt de högst betydliga belopp, som kunna hägra för anskaffande i framtiden af flera skjutfält, och lika litet kan jag dela den åsigten, att frågan borde för bättre utredning uppskjutas, emedan jag anser att det står Kongl. Maj:t fritt att anskaffa det skjutfält, han kan få, och jag önskar så mycket mindre uppskof med frågan, som Svea artilleriregemente har artilleripjeser, hvilka det ännu icke inskjutit eller känner till; och att ega vapen, som man icke kan behandla, måste vara detsamma, som att icke hafva några alls. Jag tillåter mig att yrka bifall till den af mig och Herr Nordenfelt afgifna reservation.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o) att den förevarande punkten måtte bifallas; 2:o) att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i fråga varande nädiga framställning; 3:o) att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte antaga det förslag, som Grefve *Beck-Friis* m. fl. i sin mot punkten afgifna reservation framställt, och hvilket förslag lydde sålunda: »att Riksdagen må till anskaffande af ett skjutfält för Svea artilleriregemente bevilja ett belopp af 270,700 kronor och deraf såsom extra anslag för år 1879 anvisa 100,000 kronor, samt i sammanhang härmed i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta tillse, huruvida icke det för berörda regemente behöfliga skjutfält må kunna anskaffas för billigare pris än därför nu blifvit beräknadt»; 4:o) att punkten måtte afslås och Kammaren, i öfverensstämmelse med Friherre *von Essens* och Herr *Nordenfelts* reservation, för i fråga varande ändamål bevilja ett extra anslag af 200,000 kronor, deraf 100,000 kronor skulle för år 1879 anvisas; samt slutligen 5:o) att den förevarande punkten skulle afslås.

Härefter framställde Herr Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, sedermera proposition på afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts framställning, då svaren utföllö med många nej jemte några ja, vidare proposition på antagande af Grefve *Beck-Friis*' reservation, hvilken proposition besvarades med många blandade ja och nej, ytterligare proposition på bifall till Friherre *von Essens* reservation, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och slutligen proposition på afslag å punkten, hvarå svarades många nej, blandade med ja; hvaruppå och efter det propo-

sition på bifall till punkten förnyats samt med många ja och nej i blandning besvarats, Herr Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Skjutfält för Svea artilleriregemente.
(Forts.)

Flere ledamöter begärde votering.

Herr Talmannen hemställde, huruvida Kammaren såsom kontraposition vid den begärda voteringen antog Grefve *Beck-Friis'* reservation, och då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering om kontrapositionens innehåll äskades, hvarjemte anmälde sig och yttrade

Friherre *Klinckowström*: Jag får vördsamt anhålla att icke genom voteringen det yrkande jag framställt, eller afslag å i fråga varande punkt, måtte blifva undertryckt.

Sedan Herr Talmannen i anledning häraf yttrat, att det naturligtvis stode Friherre *Klinckowström* öppet att genom begäran om votering angående en kontrapositions innehåll bringa sitt yrkande under Kammarens pröfning, framställde Herr Talmannen proposition derå, att nej-propositionen vid voteringen angående innehållet af kontrapositionen vid hufvudvoteringen skulle upptaga afslag å punkten, och, då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Till följd häraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition angående kontrapositionens innehåll:

Den, som vill, att, vid blifvande votering om bifall till 29:de punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 7, kontrapositionen skall innehålla bifall till den af Grefve Beck-Friis m. fl. emot punkten afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antager Kammaren till kontraposition vid voteringen afslag å den i fråga varande punkten.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 53.

Nej — 28.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som bifaller 29:de punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 7, röstar

Ja;

Skjutfält för
Svea artilleri-
regemente.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

(Forts.)

Vinner Nej, antager Kammaren det förslag, som Grefve Beck-Friis m. fl. i sin emot punkten afgifna reservation framställt.

Vid denna omröstnings utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 33.

Nej — 46.

Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.

30:de punkten.

Grefve Lagerberg: Jag har tillåtit mig att i likhet med två ledamöter af Utskottet mot dess beslut afgifva en reservation, som i korthet innehåller yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del. Kongl. Maj:ts proposition sönderfaller, såsom Herrarne funnit, i två delar; den ena om beviljande af 5,196,750 kronor för fulländning af Karlsborgs fästning enligt uppgjord plan, och den andra om anvisande af ett anslag för nästa år till byggnadsarbetena på fästningen.

Hvad beträffar den första frågan, har den blifvit af Utskottet undanskjuten, men för min del har jag ansett Kongl. Maj:ts förslag härutinnan böra bifallas, ty ett dylikt godkännande för några år sedan af planerna och kostnadssumman för Waxholm och Karlskrona visade sig mycket fördelaktigt och ledande till besparing; jag ansåg därför icke något skäl vara att frångå hvad erfarenheten sålunda visat vara godt.

Hvad åter angår den del af dessa 5 millioner, som äro begärda för nästa år, har jag äfven ansett att det af Kongl. Maj:t äskade belopp, 284,100 kronor, borde anvisas. Utskottets majoritet har deremot prutat ned beloppet till 184,100 kronor, och denna nedprutning eller rättare undanskjutning af frågan om sjukhusbyggnaderna har skett hufvudsakligen på två skäl, förnämligast, såsom det tyckes, därför, att Utskottet ansett att byggnadsmaterialet borde vara trä i stället för sten. Utskottet har härför till och med lagt så stor vikt, att det ansett Riksdagen böra vid anmälan af beslutet om beviljande af anslaget, anhålla att Kongl. Maj:t måtte låta utreda, om icke sjukhusbyggnaderna lämpligast borde förfärdigas af trä. För min del tror jag, att Kongl. Maj:ts förslag att bygga detta sjukhus af sten är synnerligen välbetänkt, i synnerhet som det är ämnadt för en längre tid. Stenhus äro äfven lämpliga därför att de, enligt min öfvertygelse, kunna hållas varmare och sundare, ehuru mina motståndare tro aldeles motsatsen. Vidare blifva de ej så lätt som trähus impregnerade med smittämnen, enligt hvad flere läkare upplyst mig. När härtill kommer ovisheten, om icke sjukhus af trä omsorgsfullt byggda skulle blifva lika dyra eller kanske dyrare än af sten, ser jag icke annat än att Kongl. Maj:ts förslag är ytterst välbetänkt.

Hvad beträffar det andra af Utskottets skäl, eller att, då en ny artillerikasern blir byggd, utrymme för sjukhuslokalerna skulle kunna på något sätt tills vidare arrangeras, så vederlägger detta sig sjelft, eme-

dan hvad som bygges är afsedt för det befäl, som måste lemna sina nuvarande bostäder till den sapperstrupp, som skall förläggas dit. Äfven kommandanten måste förflyttas och måste inrymmas i det gamla sjukhuset, som från början ej varit afsedt till sjukhus. Således håller icke detta skäl för frågans undanskjutande streck. Den ritning för i fråga varande sjukhus, som är uppgjord efter paviljongsystemet, förededes vid kongressen i Brüssel och väckte der stor uppmärksamhet för sin relativa billighet, och jag anser därför alla skäl tala för bifall till Kongl. Maj:ts proposition, hvarom jag tager mig friheten framställa yrkande.

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Herr Ekman, Carl: I likhet med den föregående talaren är jag fullt öfvertygad om behovet af de byggnader, till hvilkas utförande Kongl. Maj:t begärt anslag för år 1879 och är derfor för min del benägen att tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del. I sådan syftning har jag och tagit mig friheten vidfoga Stats-Utskottets utlåtande en reservation. Deremot är jag icke såsom den förre talaren öfvertygad om lämpligheten deraf, att Riksdagen nu bör fastställa en plan för fulländande af befästningarna vid Karlsborg, och jag tror äfven, att åsigtorna inom Riksdagen i detta hänseende äro sådana, att, om man skulle påyrka bifall till hvad Kongl. Maj:t derutinnan begärt eller fastställande för en lång följd af år af en plan för fästningsarbetena med en kostnad af öfver 5 millioner, skulle man derigenom riskera bifall till det byggnadsanslag, som är begärtdt för 1879 och som utan tvifvel nu är af högsta behof påkalladt, då volontärskolan blifvit förlagd dit.

Af dessa skäl anhåller jag, att Kammaren behagade bifalla min reservation.

Grefve Beck-Friis: Då jag genom förbiseende icke blifvit antecknad såsom reservant vid denna punkt, får jag härmed vördsamt tillkännagifva, att jag icke biträder Utskottets majoritets mening utan till alla delar instämmer i den reservation, som af Herrar Ekman m. fl. blifvit afgifven. Men då jag fått ordet, ber jag att med ett par ord få belysa den kläm, som i Utskottets hemställan förekommer om träbyggnader. Jag vet väl, att en efterföljande talare kommer att framhålla förträffligheten af träbaracker till sjukhus, men mig har synts, att den del af sjukhusbyggnaderna, om hvars uppförande nu är fråga, icke kan sättas i jemförelse med dessa baracker. Det är nemligen klart att då fråga är om ett permanent sjukhus för en garnison i fredstid, skall detta användas under hela året och vara i ständigt bruk. Dessa träpaviljonger, som äro afsedda att framdeles uppföras, hafva deremot afseende på en garnison under krigstid och kunna således vara af mera provisionel natur. Sådana kunna då af plank eller bräder uppföras mycket billigt och äro äfven synnerligen lämpliga under den mildare årstiden, hvaremot jag icke tror, att de under den kalla årstiden lämpa sig väl för vårt klimat.

På dessa skäl anhåller jag om bifall till reservanternes förslag.

Herr von Kræmer: Det, som föreföll mig mest fruktansvärdt af hvad i denna punkt begärdes, var bestämmandet nu på förhand af

Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.

(Forts.)

hela summan af Karlsborgs hufvudfästnings fullbordande. Denna min fruktan är af så väl frågans utgång inom Utskottet som de talrika reservanterne, hvilka i denna del åtminstone förklarar sig helt och hållet instämma med Utskottet, undanröjd, och jag behöfver således ej vidlyftigt uppehålla mig vid huru efter min tanke riktigt Utskottets beslut i denna del är, men jag vill antydningvis påpeka den fara, som nogsamst är känd, att fästningen i en snar framtid med den minsta utveckling af artilleriets skjutförmåga skall blifva ohållbar, emedan den kan beskötas från ett densamma beherskande berg, beläget på 16,000 fots afstånd derifrån. Att under sådant förhållande, då man kanske blir nödsakad att öfvergifva fästningens fullbordande, eller åtminstone att helt och hållet förändra planen eller måhända tvingas att bygga två fästningar i stället för en, nu bestämma hela summan, skulle först och främst tjena till intet och för det andra vara vådligt. Men om denna sak hoppas jag att det ej kan blifva fråga på allvar och jag kan derfor lemna denna den viktigaste delen af frågan med nu gjorda flygtiga berörande.

Hvad den senare delen af punkten, eller det föreslagna sjukhuset angår, är jag lifligt öfvertygad om, att bland de viktigaste saker man kan tänka sig för en trupps fältduglighet, är att sjukvården är väl ordnad. All krigserfarenhet, hvilken ej heller jäfvas af de sista krigens, ådagalägger, att knappt 5 à 6 procent af de offer krigen medtaga, dö för kulor och vapen, hvaremot det öfriga antalet omkommer till följd af lidanden och umbäranden, hvilka åtminstone till en väsentlig del kunnat förebyggas genom en väl ordnad sjukvård. Således kan jag blott varmt önska, att sjukhuset vid Karlsborg måtte komma till stånd, men jag får hänvisa till att Kammararen redan vid en föregående punkt af detta betänkande lemnat ett anslag af 10,000 kronor till utveckling af sjukvården vid Karlsborg. Låt vara, att summan ej är stor, men den synes mig dock vara så stor, att man dermed visat intresse för sjukvården vid Karlsborg, och deraf kan taga sig anledning att uppskjuta den här föreliggande frågan till ett annat år. Ty endast om ett uppskof är här fråga, och det blott till nästa år. I motsats till föregående talare anser jag just vigten ligga derpå att få utredd frågan, huruvida sjukhuset bör byggas af trä i stället för af sten. Jag vill då först anföra, att på planen öfver Karlsborg ser man, att sjukhuset tänkts skola uppföras på den yttersta i sjön utskjutande udden, och i den text i kanten af kartan öfver fästningen, hvilken i Utskottet var tillgänglig, står »Sjukhus för fredsbruk». Så kallades det äfven i det summariska kostnadsförslaget, som var kartan bilagdt, och genom upplysningar, som muntligen lemnades, bekräftades att det ej kunde blifva fråga om att, så snart fästningen anfölles, vidare begagna detta sjukhus, utan då blefve det nödvändigt att förlägga de sjuke inom fästningen och öfvergifva sjukhuset. Jag hemställer om det då icke redan af detta skäl vore lämpligt att bygga sjukhuset af så billig material som möjligt? Ett annat skäl, hvarför det föreslagna sjukhuset kunde uppföras af trä, finnes deri, att i Kongl. Maj:ts proposition beskrifves sjukhuset sålunda, att det färdigt skall komma att omfatta en ekonomi-byggnad, 8 sjukpaviljonger, hvaraf 4 af sten med 2 våningar, 2 likaledes af sten med en våning och 2 envåningspaviljonger af trä samt

några uthus. Tillika har ansetts att under vanliga förhållanden i fredstid erfordrades endast ekonomibyggnaden, de 2 envånings stenpaviljongerna och några uthus. Då således nu blott är fråga om att bygga 2 af de 4 envåningspaviljongerna och då Kongl. Maj:t tänkt sig, att när sjukhusbyggnaden slutligen är fullbordad, af dessa 4 paviljonger 2 skola vara af trä, så hemställer jag hvarför man just skall börja med de *dyrare* d. v. s. dem af sten. Kunde man ej lika väl nu bygga de, 2 af trä, som dock slutligen skola uppföras.

Hvad ekonomibyggnaden åter beträffar, så vet jag icke hvad der skulle göras; men om man skall hålla sig till sjelfva ordet, så bör man väl icke hafva något emot, att det göres ekonomi dervid, och att man således bygger af ett billigare material.

Hufvudskälet hvarför jag tror det vara angeläget att få utredt, huruvida byggnaden bör blifva af trä i stället för sten, är dock, att erfarenheten från alla senare krig ådagalägger, att dödligheten varit mindre i sjukhus af trä än i dem af sten, och detta gäller icke blott, såsom en talare nämnde, om de tillfälliga träbarackerna i jemförelse med de fasta sjukhusen af sten, ty då kunde man förklara förhållandet dermed, att ventilationen är bättre i träbarackerna. Bland de många försök att bygga sjukhus, som gjordes under det sist fransk-tyska kriget, var äfven att bygga stenpaviljonger i Heidelberg, och man stälde allt med afseende å ventilation och dylikt så bra som möjligt. Icke desto mindre visade det sig, enligt rapport af läkare, som på offentlig bekostnad reste omkring och togo kännedom om de olika sjukhusen, att förhållandena i sanitärt hänseende i Heidelberg voro vida ogynnsammare än i träbarackerna i Hamburg, Neu-Wied, Frankfurt am Main, Nancy m. fl. ställen och flera andra städer; ty af de sårade, som vårdades i träbaracker, dogo blott cirka 10 procent, under det att bland dem, som sköttes i sjukhus af sten, dödligheten var mycket större. Jag vill ej tala om det förfärliga resultatet vid den i Versailles' kungliga slott inrättade sjukvården, som inom kort blef en verklig infektionshärd för pyemi och hospitalsros. Det gick ända derhän, att, enligt hvad i nyss omtalade rapport berättas, en der anställd läkare, som råkade skada sig litet i ett finger, till följd deraf efter få dagar dog af blodförgiftning. Jag anser således såsom ett faktum, att sjukhus af trä äro i sanitärt hänseende ändamålsenligare än sådana af sten. Här-till kommer, att då man ju i allmänhet söker att ställa truppens öfningar så att de så mycket som möjligt erinra om förhållandena under kriget, så vore väl äfven nyttigt om den militära sjukvården i fred kunde i någon mån så inrättas, att den liknade sjukvården i krig. Helst vore väl detta lämpligt vid en fästning. Nu har man invändt, att hvad jag omnämnt väl skulle låta säga sig om paviljongbyggnader under 1870—71 årens krig, men att förhållandena skulle blifva helt annorlunda i vårt klimat, der det blefve alldeles omöjligt att kunna göra sjukhus af trä användbara under vintern. Ett sådant påstående är sannerligen högst besynnerligt, då nittionio hundradelar af alla byggnader i vårt land äro af trä. Hvarför skulle då ej beboeliga sjukhus af trä kunna uppföras? Påståendet, att sådana hus skulle blifva nästan lika dyrbara som sjukhus af sten, förefaller mig knappt kunna vara allvarligt menadt; ty om det vore lika billigt att bygga af sten, så byggde

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)

man väl icke i allmänhet af trä. Vid en stor bruksanläggning i Dalarne har man byggt arbetarebostäder helt enkelt af 3-tumsplank, fodrade invändigt med 1-tumsbräder och rappade på ömse sidor. Dessa byggnader hafva i det hårda klimatet vid Dalelven visat sig fullt tillfredsställande i afseende å värme och skulle därför tvifvelsutan kunna vara tillfredsställande äfven vid Wetteren. Att deras uppförande är mycket billigare än stenbyggnader är naturligtvis obestriddigt.

Jag kan icke neka, att för mig framställer sig såsom den viktigaste delen af Stats-Utskottets hemställan i denna punkt frågan om ett uppskof för att få utreddt, om det icke för oss vore bäst ur så väl billighetens som användbarhetens synpunkt att bygga sjukhus af trä. Man har visserligen sagt, att ett bevis för stenbyggnaders företräde skulle ligga deri, att i städerna allmänt bygges af sten, men orsaken härtill finner man i brandordningarne. Men då i fråga om det föreslagna sjukhuset vid Karlsborg belägenheten ingalunda är sådan, att hinder möta för att uppföra sjukhuset af trä, anser jag det icke blott intressant utan äfven viktigt att begagna detta tillfälle att få frågan om lämpligheten af sjukhus utaf trä utredd, men en sådan utredning kan blott åstadkommas genom ett uppskof, hvilket åter endast kan vinnas på det af Stats-Utskottet föreslagna sätt, nemligen genom att Riksdagen nu afslår anslaget, dock med full visshet att, sedan utredning skett till nästa år, anslag då beviljas. Icke för att hindra anskaffandet af ett sjukhus, utan för att vinna utredning anhåller jag om bifall till Utskottets betänkande. Jag vet väl, att den väsentligaste punkten är den, att man, genom att nu afslå anslaget till sjukhus, bringar någon oreda i den uppgjorda inqvarteringsplanen vid fästningen, och jag ömmar mycket för denna svårighet, men då den skulle existera endast ett år, hemställer jag, huruvida den icke skulle kunna uppvägas af ett mycket viktigare ändamåls vinnande. Således tror jag mig kunna med godt samvete yrka bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Grefve af Ugglas: En talare här midt emot har bestridit bifall till Kongl. Maj:ts proposition i afseende på hela anslagsbeloppet för Karlsborgs befästande. Han har gjort det utan att egentligen anföra något skäl, om icke såsom ett sådant får antagas, att han trodde Riksdagens stämning vara sådan, att, om man yrkade bifall till hela beloppet, man jemväl skulle äfventyra årsanslaget. Jag vet icke hvarpå han grundar denna sin uppfattning, men om jag ej missminner mig, var han sjelf vid förra riksdagen med om att instämma i Stats-Utskottets svar på Kongl. Maj:ts då aflättna proposition, deri Kongl. Maj:t till stöd för sin framställning uttalade, att det vore af stor fördel, om man vid sådana dyrbara arbeten som de vid Karlsborg kunde utsträcka planen för en längre tid. Lika med Utskottet godkände talaren då Kongl. Maj:ts förslag, men pröfningen af frågan uppskötts därför, att ärendet kom in först i slutet af riksdagen och att man ej hann egna en fullständig granskning deråt. Går jag något längre tillbaka, 10 å 12 år, minnes jag mycket väl, att inom riksdagen stränga anmärkningar gjordes emot de partiella planer till våra befästningar, som då inkommo, och emot de vexlande åsigterna i dessa ämnen, som vållade, att man emellanåt fick göra utgifter, hvilka sedermera befunnos vara

bortkastade penningar. Derför framhöll Riksdagen för Kongl. Maj:t, att man borde framlägga en ordentlig plan, så att Riksdagen kunde få se de kostnader, som erfordrades. Detta vidtogs då af Kongl. Maj:t, i afseende på befästningarne vid Karlskrona och Waxholm, och erfarenheten har visat, att de arbeten, som der blifvit verkställda inom de af Kongl. Maj:t framställda och af Riksdagen godkända planer, ej öfverskridit de af Kongl. Maj:t begärda och af Riksdagen beviljade anslag, med ett enda undantag för en bepansring vid Karlskrona, därför kostnaden, som uppgick till 110,000 kronor, ej kunnat upptagas i planens ursprungliga hufvudbelopp af 3,750,000 kronor. Då man sålunda sett, att resultatet af att ett förslag i sin helhet blifvit framlagdt och antaget är, att Kongl. Maj:t ansträngt sig att kunna hålla utgifterna inom de en gång bestämda beloppen, tycker jag, att erfarenheten talar för klokheten att fortfarande beträda den väg, Riksdagen förut önskat att Kongl. Maj:t skulle gå och som visat sig så lämplig.

Jag vill ej förlänga diskussionen med att bemöta hvad den siste talaren anför i fråga om sjukhuset, ty det har redan blifvit gjordt af en annan talare, och jag har framställt mina åsikter härom i min reservation. I afseende å dugligheten af den framlagda planen vill jag blott tillägga, att denna plan vid kongressen i Bryssel blef belönad med högsta priset för den skicklighet, hvarmed den är uppgjord.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts förslag i afseende å så väl sjelfva planen för Karlsborgs fulländning som byggnadsarbetena dervid.

Friherre von Essen: Jag anser mig skyldig att för Kammaren anmäla, att genom ett förbiseende af mig inom Utskottet jag icke blifvit antecknad såsom reservant emot Utskottets hemställan i denna punkt. Jag har nemligen delat den mening, som af Utskottets ordförande m. fl. ledamöter från denna Kammare uttryckts uti den af dem afgifna reservation, enligt hvilken Riksdagen skulle bevilja det af Kongl. Maj:t för år 1879 äskade extra anslag till byggnadsarbeten vid Karlsborg af 284,100 kronor.

Hvad nu särskildt beträffar den fråga, som af den siste talaren berördes, eller huruvida Riksdagen nu borde fastställa den af Kongl. Maj:t framlagda planen för byggnadsarbetena vid Karlsborg, så vände denne talare sig särskildt emot Utskottets ordförande och jag föreställer mig, att den sistnämnde icke blir honom svaret skyldig, hvarföre jag anser mig icke böra gå honom i förväg, men i afseende å den öfriga delen af frågan vill jag endast bekräfta hvad min granne här nyss yttrade, att det otvifvelaktigt är en nödvändighet att bereda ökad utrymme för de trupper, som under år 1879 komma att inkvarteras vid Karlsborg. Det kan icke resonneras bort och jag vet icke, hvilka uttryck Kongl. Maj:t skulle hafva använt för att få Riksdagen att tro, det Kongl. Maj:t verkligen härutinnan talade sanning. Det säges alldeles uttryckligt, att detta sjukhus är »behöfligt såväl emedan den för närvarande till sjukhus använda byggnad, som aldrig varit till detta ändamål afsedd, vore dertill ganska olämplig och föremål för ständiga anmärkningar från inspekterande läkaremyndigheter, som ock emedan denna byggnad vore högst behöflig för inrymmande af kommandanten m. fl. af fästningens stabspersonal». Det lär äfven, efter hvad jag hört

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)

från flere håll, vara faktiska förhållandet, att denna byggnad är alldeles nödvändig för personalen, då trupper komma dit i den mängd, som man nu afsett. Jag anser derföre, att man icke bör uppskjuta denna fråga. Låt vara, att tvisten, huruvida det är fördelaktigare att bygga sjukhus af trä än att bygga dem af sten, ännu är oafgjord, men det är ju ej mindre än 8 sjukpaviljonger, som skola byggas och, om man nu antog, att 4 af dessa byggdes af sten, så vore ju dock 4 qvar. För de 100,000 kronor, hvarom det nu är fråga, skulle till en början byggas 2 envåningspaviljonger af sten, ekonomibyggnaden samt några uthus. På kartan är det visserligen angifvet, att detta sjukhus vore afsedt för fredsbruk, men jag har äfven af militärer hört anmärkas, att belägenheten är sådan, att det skulle vara först på det allra yttersta, då fästningen är färdig att falla, som denna punkt skulle blifva anfallen. Också kommer man naturligen i händelse af en belägring att å sjukhuset uppsätta en flagga, som för hvarje nation gör det fridlyst, och man kan således antaga, att det äfven i krigstid skall kunna vara till gagn och få en lång varaktighet.

Jag tillåter mig att yrka bifall till den af Herr Ekman m. fl. afgifna reservation.

Herr von Rehausen: Behofvet af ett nytt sjukhus vid Karlsborg synes vara så mycket mera otvifvelaktigt, som det här allmänt erkänts, och jag vill derföre ej vidare orda derom, men då frågan om sjukhuset just är den, som gifvit Utskottet anledning att dels nedsätta det af Kongl. Maj:t äskade belopp med 100,000 kronor, dels uttala en önskan om uppskof för frågans vidare utredning, ber jag att få fästa mig vid ett par af de skäl, som utaf Utskottet här anförts för det slut, hvartill Utskottet kommit. Ett af dessa skäl är, att Kongl. Maj:t föreslagit sjukhusets byggande till en del af sten, hvaremot Utskottet synes önska, att det skulle byggas af trä. Huruvida det skulle blifva billigare att bygga detta sjukhus af trä än af sten, synes mig vara ganska tvifvelaktigt, och jag tror verkligen att i trakten af Karlsborg en trähusbyggnad kan blifva fullt ut lika dyr, som en af sten. Men om också en stenhusbyggnad blir dyrare, så är den i stället så mycket varaktigare och derigenom torde den ökade kostnaden vara i rik mån ersatt. Det är också en sak, hvarvid jag ber att få fästa uppmärksamheten, och det är att man hör läkare påstå, att i sanitärt hänseende ett sjukhus af sten är att föredraga framför ett sjukhus af trä, ty väggarne i ett sjukhus af trä absorbera mera smittoämnen och äro svårare att rengöra än uti ett hus af sten.

Ett annat skäl, som synes hafva föranledt Utskottet till att hemställa om uppskof och nedsättning i det af Kongl. Maj:t begärda belopp, ligger uti följande uttalande: »Härtill kommer, att, då sjukhuset är afsedt att förläggas utom fästningen och således vid ett anfall sannolikt måste öfvergifvas, äfven denna omständighet synes böra föranleda valet af ett billigare material». Jag tror för min del, att just den omständigheten, att sjukhuset förlägges utom fästningen, innebär en stor fördel och det har äfven blifvit af en ärad talare här nyss antydt. Skulle nemligen sjukhuset förläggas inom fästningen, synes det mig vara alldeles gifvet, att det omöjligen kunde undgå att blifva träffadt

af fiendens eld, hvilken naturligtvis riktas mot sjelfva fästningen. Lägg- ges sjukhuset deremot utom fästningen och, såsom här är afsedt, på en udde, mycket väl synligt och på tillräckligt afstånd från fästningen, så bör det kunna vara skyddadt för alla anfall från fiendens sida, så vida fienden har respekt för genéverflaggan, och derpå kunna vi väl hoppas i dessa tider.

På de båda skäl, vid hvilka Utskottet fäst sig, kan jag således för min del icke lägga synnerlig vikt, utan tror jag, att Kongl. Maj:ts förslag uti i fråga varande afseende är ganska välbetänkt, och får jag derföre i likhet med föregående talare yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Klinckowström: I motsats mot den siste ärade talaren tror jag, att det läge, som blifvit bestämdt för det nya sjukhuset, är ganska olyckligt valdt. Utan att här vilja inlåta mig uti någon diskussion i ingenjörvetenskapen, vill jag blott säga, att man i allmänhet sträfvare efter att göra befästningar så jemmstarka från alla sidor som möjligt. Denna jemmstyrka åt alla håll kan nu antingen åstadkommas genom forskansningar eller ock genom att begagna sig af de naturföremål, som dertill lämpa sig, såsom kärr, mossar o. s. v. af den bredd och utsträckning, att det på motsatta sidan uppställda fiendtliga artilleriet ej kan verksamt skada de enklare försvarslinierna, och af den svårighet att passeras, att fienden ej utan allt för stora uppoffringar kan hoppas öfver desamma nalkas fästningen. Vid Karlsborg hafva de så kallade landfronterna blifvit mycket starkt befästadade, men deremot har den norra delen af fästningen, som ligger på en udde, blifvit högst enkelt och efter min öfvertygelse högst otillräckligt försvarad och befästad. Om det också kunde låta sig göra i fordna tider att anse den framför fästningen åt detta håll liggande sjön vara tillräckligt försvar mot ett fiendtligt anfall från den sidan, så kan det dock numera icke gå för sig, ty med den skottvidd, som nutidens belägringspjäser ega, kan fästningen beskutas från norra stranden af sjön, hvilken här är jemförelsevis af föga bredd, och då är det ju gifvet, att sjukhuset skall blifva utsatt för fiendens eld, så mycket mera som det är klart, att, om den norra udden icke genom ökade befästningar göres jemmstark med landfronterna på andra sidan, fiendens eld kommer företrädesvis att riktas mot dessa svagare delar af fästningen. Min öfvertygelse är således att, om sjukhuset anlägges der, så kommer det att uti en snar framtid behöfva flyttas, emedan denna del af fästningen måste stärkas med nya forskansningar. Det är således oklokt att lägga det der, och hvad beträffar att detta sjukhus egentligen skulle vara tillämnadt för fredstid, är det så mycket mera orimligt att uppbygga ett dyrt etablissement för flere hundra tusen kronor, hvilket man skulle nödgas uppgifva, då man som bäst behöfde det, eller vid en belägring af fästningen, då de sjukas och sårades antal naturligen kommer att ökas. Då är det väl mycket bättre att utse en annan plats inom fästningen, der ett sjukhus kunde vara skyddadt under både fredstid och krigstid. Man skulle derigenom undvika några hinder för att genom nya befästningar skänka fästningen ökad styrka åt den norra sidan och sålunda bringa försvaret i jemvigt.

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Det är på dessa, af Utskottet icke anförda skäl, som jag anser, att Utskottet har gjort väl uti att för denna riksdag uppskjuta denna fråga, ty det är derigenom sannolikt, att den icke återkommer i samma form, hvori den nu framlagts. Jag yrkar alltså bifall till Utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Den fråga, som här har blifvit föremål för öfverläggning, delar sig egentligen i två delar; den ena, huruvida Riksdagen för närvarande bör bestämma sig i afseende på hela kostnadsbeloppet för Karlsborgs befästning, hvilket ingår i Kongl. Maj:ts proposition, och den andra, huruvida den af Kongl. Maj:t föreslagna sjukhusbyggnaden bör nu företagas genom beviljande af anslag dertill.

Hvad den första frågan beträffar, tror jag, att den är någorlunda likgiltig. Det var verkligen ett kraftigare skäl, som talade för Riksdagens önskan att få uppgift angående den slutliga kostnaden för befästningarne vid Karlskrona och Waxholm, än de som kunna gifvas för samma önskan i afseende på Karlsborg, nemligen, att det då var fråga om en fullständig förändring af de planer, som förut varit följda vid dessa båda sjöfästningars befästning. Hufvudsakligen gälde det Karlskrona, men äfven i ganska väsentlig mån Waxholm, der hufvudförsvaret nu är förlagdt till vissa delar af området, som förut var alls icke försvaradt utan endast tillstängdt, och man vet att, då en fiende utan något motstånd från ett kraftigt artilleri får försöka sig på att arbeta bort försänkningar, så gör han det på en icke mycket lång tid.

Här åter är endast fråga om att fullfölja ett arbete, som redan sedan lång tid tillbaka varit beslutet, och Riksdagen kan således icke fästa samma afseende vid att få bestämd uppgift på hela summan. För mig är det således likgiltigt antingen Kongl. Maj:ts proposition eller reservanternes förslag i denna del bifalles.

Hvad åter beträffar sjukhusbyggnaden, tror jag det vara en pligt för Riksdagen att icke uppskjuta denna fråga. De, som besökt Karlsborgs fästning, torde veta att, äfven om icke förhållandet vore, såsom det uppgifvits, att det nuvarande sjukhuset är för andra ändamål behöfligt, man icke gerna kan underlåta att märka, att det för sitt nuvarande ändamål eller såsom sjukhus är ytterst otjenligt. Redan den omständigheten skulle ju, äfven om icke Karlsborg skulle spela en annan rol nu än för några år sedan, framkallat behovet af en ny sjukhusbyggnad; men dertill kommer, att Karlsborg fått en väsentligen ökad vikt, sedan icke blott en del af ingenjörtrupperna och artilleriet dit blifvit förlagda, utan der också finnas underbefäls- och volontärskolor; och det är af icke ringa vikt, att de, som kommenderas till dessa skolor, åtminstone finna, att de både såsom friska och sjuka vårdas på ett sätt, hvarpå de kunna hafva billiga anspråk. Men detta kan verkligen icke ske i det nuvarande sjukhuset, och nybyggnad af ett sådant är därför utan allt tvifvel nödvändig.

Frågan, huruvida detsamma skall byggas af trä eller af sten, är kanske svårare att afgöra, då man visserligen har bevis på, både att människor dött och att andra blifvit friska i både trä- och stensjukhus, så att deraf icke någon bestämd slutsats kan dragas om det ena

eller det andra byggnadsämnets företråde; men att läkare i allmänhet anse sjukhus af sten fördelaktigare, det har jag någon anledning att tro derför, att jag såsom ledamot af ett landsting deltagit i beslut om uppförande af tre nya lasarett, hvarvid vi rådfört oss både med Sundhetskollegium och med flera läkare, och alla rådde oss då att bygga af sten, mindre med afseende å den större varaktigheten, ty ett trähus kan också stå ganska länge, utan rent af för sundhetens skull, emedan det är lättare att borttaga de smittosamma ämnen, som gerna fästa sig i ett sjukhus, om huset är af sten än om det är bygd af trä.

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Skilnaden i kostnad kan visserligen blifva någon, beroende på den lokal, der byggnaden skall uppföras, men den kan icke vara så väsentlig, att man med afseende på ett så viktigt ändamål bör uppskjuta frågan för att få en utredning, som antagligen icke leder till annat resultat än att visa, att det ena eller det andra under olika omständigheter visar sig såsom mer eller mindre fördelaktigt.

Det enda skäl för uppskof, som då skulle återstå, är sjukhusets läge utanför fästningen.

Att det i fredstid är temligen likgiltigt antingen det ligger inom eller utom fästningen, tror jag väl att alla erkänna. Vid inträffande krig tror jag för min del, att det är fördelaktigare, att det ligger utanför fästningen; ju mindre man behöfver belamra det inskränkta området inom den samma, desto bättre är det, ty äfven om jag antager, att den svenska armén aldrig skall låta instänga sig på Karlsborg, är det likväl nödvändigt, att en ganska stor styrka dit förlägges, nemligen de värnpliktige som skola öfvas och för hvilka Karlsborg dertill är den lämpligaste platsen. Att man derför på förhand bör bereda sig att så litet som möjligt inom fästningen hafva sådana lokaler, som med fördel kunna läggas utanför den samma, anser jag således afgjort, och en talare före mig har redan antydt den fördel man skulle hafva, om man genom att lägga sjukhuset utanför fästningen och förse det samma med en geneverflagga kan gifva en fiende, som önskar respektera denna flagga, tillfälle dertill, hvilket han måhända icke kunde göra, om sjukhuset ligger inom sjelfva fästningen.

Det kan hända, att Friherre Klinckowström, som sist hade ordet, hade rätt i sina yttranden med afseende på befästningarnas beskaffenhet och de punkter å de samma, som äro svaga. Oaktadt han förnekar sin egenskap af ingenjörofficer, så kan jag icke vara så glömsk, att jag icke ihågkommer att han varit det. Jag tror derför, att han i dessa saker ser klarare än jag, och jag vill böja mig för denna hans större erfarenhet. Men skulle omständigheterna blifva sådana, att man skulle nödgas flytta sjukhuset, så är visserligen då den summa, som nu derpå nedlägges, bortkastad -- det vill jag visst icke förneka -- men den blifver icke stort mindre, om man bygger huset af trä än af sten, och för min del tror jag, att man kan stärka denna punkt af befästningarna utan att flytta bort sjukhuset, som ligger på så stort afstånd från fästningsvallen, att mycket kan göras för befästningarnas förstärkande utan att sjukhuset behöfver rubbas.

Jag röstar således för bifall, vare sig till Kongl. Maj:ts proposition eller reservanternes förslag; det är mig likgiltigt hvilketdera som bifalles.

Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)

Herr Wijkander: Jag vill icke förlänga diskussionen och minst vill jag göra det efter den siste talarens anförande, men jag anhåller att, med anledning af Stats-Utskottets yttrande att *ett* års uppskof med sjukhusbyggnaden icke borde föranleda synnerliga svårigheter, få vitsorda, att detta uppskof af ett år verkligen skulle göra »synnerliga svårigheter». Jag har på stället med den af Kongl. Maj:t fastställda inqvarteringsordningen i hand genomgått alla fästningens disponibla lokaler och jag får försäkra Kammaren, att för den styrka, som är beräknad att inom utgången af år 1879 dit beordras, lokalerna icke räcka till. Det är icke möjligt att tillämpa inqvarteringsordningen, om icke sjukhuset får för detta ändamål användas.

Dessutom vill jag vitsorda, att nuvarande sjukhuset är särdeles olämpligt såsom sjukhus och icke bygd för detta ändamål. Denna förklaring har jag ansett mig böra införa Kammaren afgifva, emedan jag enkom för att taga reda på inqvarteringsförhållandena gjort en särskild resa till Karlsborg, sedan jag fått mig anförtrodt befälet öfver nämnda fästning.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Björnstjerna: Hvad den första delen af Kongl. Maj:ts proposition beträffar, eller beviljandet af 5,196,750 kronor för fullbordande af Karlsborgs fästning, skulle jag högeligen önska, att Kammaren ville samtycka äfven dertill, men jag är färdig att uppföra denna del af förslaget hellre än den senare, då jag icke anser den vara af en så öfvervägande vikt för tillfället.

Deremot, hvad sjukhuset beträffar, är det redan så tydligt ådagalagd, att behovet deraf verkligen är så trängande, att man icke bör uppskjuta med byggandet af ett sådant sjukhus. Jag tror för öfrigt, att Utskottet alldeles blifvit fördt på villovägar, då det förklarar: »enligt hvad Utskottet föreställer sig kan det anses af erfarenheten ådagalagd, att trähus vida bättre än stenhus lämpa sig till sjukhuslokaler» etc. etc. Så mycket har redan blifvit sagdt för att visa, att detta icke torde hålla streck, att jag här endast vill tillägga, att öfverfältläkaren i det utlåtande, han i denna fråga afgifvit, alldeles bestämdt gifver företräde åt sjukhus af sten, just på den grund som här äfven blifvit anford, att träbyggnader lättare insupa i sig smittoämnen och sålunda blifva osunda, då de en längre tid begagnats.

Hvad belägenheten *utanför* fästningen beträffar, har här äfven blifvit framhållet, att sjukhuset der skulle blifva mera fredadt för fiendens eld än om det låge inom fästningen, der det svårligen skulle kunna undgå att träffas af projektiler. På den norra udden deremot, som är afstängd mellan fästningen och sjön, borde det vara fredadt. Det är visserligen sant, att det äfven der *kan* nås af fiendens eld; men till hvad ändamål skulle fienden rigta sina skott mot denna udde, då sjön hindrar honom att från den sidan storma fästningen, äfven om det lyckades honom att der skjuta en bresch? Och att fienden skulle skjuta särskildt på sjukhuset, kan man icke gerna föreställa sig, då alla civiliserade nationer genom genöverkonventionen förbundet sig att respektera sjukhus och dylika inrättningar.

Jag tror således, både att sjukhuset ligger säkrare på den föreslagna platsen *utanför* fästningen än inom densamma och att det är fördelaktigare att bygga det af sten än af trä. Jag får därför yrka bifall till anslaget beviljande, på det att sjukhuset snart må kunna uppföras.

*Byggnads-
arbeten vid
Karlsborgs
fästning.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels afslag derå och bifall till Kongl. Maj:ts ifrågasvarande nådiga framställning i dess helhet, och dels slutligen att Kammarerna, med afslag å punkten, måtte, i enlighet med den af Herr *Ekman* m. fl. mot punkten afgifna reservation, på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts framställning, att till byggnadsarbeten vid Karlsborg anvisades för år 1879 ett extra anslag af 284,100 kronor.

Härefter framställde Herr Talmannen propositioner på dessa yrkanden, af hvilka propositioner de två första besvarades med många nej jemte några ja, och den sista med många ja jemte några nej; och förklarades den senast framställda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

31:sta punkten.

Bifölls.

32:dra punkten.

Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena Björnstjerna: Utskottet säger här: »Då, på sätt under punkten 18 här ofvan är ur statsrådsprotokollet antecknad, de värfvade regementenas nummerstyrka snarligen kan förväntas blifva fulltalig, torde grundad anledning förefinnas för den förväntan, att garnisonskommenderingar ur indelta armén ej vidare må vara behöfliga; och om emot förmodan en dylik åtgärd skulle i något fall för framtiden finnas behöflig, synes Riksdagen böra uttala den förväntan, att ett sådant anslagsbehof varder på förhand till Riksdagens pröfning anmaldt; hemställande alltså Utskottet, att Riksdagen, under uttalande af ofvan angifna åsikter, må» etc. etc.

*Kostnad för
garnisonskom-
menderingar
ur indelta
armén.*

Som Herrarne häraf finna, skulle, i fall t. ex. i November månad behof inträffade af en truppkommendering till Stockholm för att stilla ett der tillståndt upplopp, såsom flera gånger förut händt, Kongl. Maj:tt böra tillkännagifva det för Riksdagen senast i Maj.

Det har äfven flera gånger händt, att indelta trupper fått kommanderas till andra städer med anledning af der inträffade oroligheter, och jag tror icke, att jag misstager mig deruti, att första anledningen, hvarför en truppkommendering ur indelta armén för några år sedan skedde till Karlsborg, var den, att den värfvade garnisonen derstädes smält tillsammans så mycket och deremot disciplinkompaniet vuxit så mycket, att kommandanten fruktade, att, om disciplinkompaniet stälde till myteri, det skulle öfvermanna garnisonen.

Det är naturligtvis alldeles omöjligt för Kongl. Maj:tt att förutse

Kostnad för
garnisonskom-
menderingar
ur indelta
armén.
(Forts.)

när sådant inträffar och följaktligen äfven att *på förhand* kunna säga, när dylika kommenderingar kunna blifva behöfliga. Jag får derfor anhålla, att, med ogillande af motiveringen, Kammaren måtte bifalla det beslut, hvar till Utskottet kommit, med uteslutande derur af orden: »under uttalande af ofvan angifna åsigt».

Grefve af Ugglas: Jag torde böra upplysa Kammaren om orsaken dertill, att i fråga varande uttalande blifvit i Utskottets betänkande inryckt. Till 1876 års Riksdag inkom Kongl. Maj:t med begäran om ersättning för åtskilliga kommenderingar af indelt trupp, som egt rum icke allenast till Karlsborg utan äfven till Waxholm under ett par af de föregående åren. Med anledning häraf svarade Riksdagen Kongl. Maj:t, att, med bifall till hvad Kongl. Maj:t begärt, ville Riksdagen likväl fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derpå, att det sätt, hvarpå man gått till väga, eller att icke låta kommenderingarne komma till Riksdagens kännedom förrän några år senare, icke vore riktigt, hvarför Riksdagen anhöll att för framtiden sådant icke måtte ega rum. En dylik räkning på ersättning framkom emellertid vid 1877 års riksdag och Riksdagen beviljade då det begärda beloppet. Nu har åter till denna Riksdag kommit begäran om ersättning för sådana förut skedda kommenderingar. Med minne af dessa nu anmärkta förhållanden, ansåg Utskottet sig svårligen kunna underlåta att nu ytterligare betona den önskan, som Riksdagen förut till Kongl. Maj:t framburit i afseende å sådana kommenderingar. Det har icke varit Utskottets mening att med detta sitt uttalande afse tillfälliga kommenderingar för kortare tid, utan endast ständiga garnisonskommenderingar. Jag har ansett mig skyldig att lemna dessa upplysningar med anledning af hvad Hans Excellens Herr Björnstjerna nyss yttrat.

Grefve Lagerberg: Jag är uti hvad jag ämnade säga hufvudsakligen förekommen af Grefve af Ugglas.

Vid behandlingen af denna fråga gjorde sig så väl inom afdelningen som inom Utskottet gällande en naturlig motvilja för kommenderingar från indelta armén till dessa ställen och, såsom det för närvarande är stäldt, torde skälen dertill vara ganska klara. Man torde icke kunna neka till, att då uti propositionerna till 1876 och 1877 års Riksdagar såsom hufvudsakligt skäl för dessa kommenderingar anförts, att de värfvade trupperna i anseende till svårigheterna med rekrytering betydligt sammansmält, och Riksdagen i följd deraf beviljat tillräckliga medel till garnisonernas fulltaliga uppsättande samt man derjemte hade sig bekant, att rekryteringen gick lätt för sig, det låg nära till hands för majoriteten inom Utskottet att yrka på att sådana kommenderingar antingen alls icke eller åtminstone så sällan som möjligt böra ifrågakomma. Jag har sjelf biträdt Utskottets uttalande i denna del och jag tror det vara riktigt. Hvad åter beträffar den del deraf, hvars uteslutande Hans Excellens Herr Björnstjerna yrkat, så påyrkade jag äfven inom Utskottet, att den icke skulle inflyta, emedan det är uppenbart, att det är omöjligt för Kongl. Maj:t att på förhand gifva till känna för Riksdagen, när en kommendering ur indelta armén skulle kunna vara behöflig. Det kan hända, att det kan ju blifva nödvändigt

att ögonblickligt till en ort eller fästning inkommendera för längre eller kortare tid indelta trupper. Hvertill tjenar det då, att Riksdagen kommer till Kongl. Maj:t med ett dylikt uttalande?

Af hvad jag sålunda anført framgår orsaken, att Utskottet ansett sig böra skrifva så som det gjort, allra helst som kostnaderna för dessa kommenderingar ur indelta armén nu stigit till betydligt belopp, oakadt de värfvade regementena blifva för hvarje dag fulltaligare.

*Kostnad för
garnisonskom-
menderingar
ur indelta
armén.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, och Herr Talmannen yttrat, att derunder endast yrkats bifall till punkten med uteslutande af orden: »under uttalande af ofvan angifna åsigter»; framstälde Herr Talmannen först proposition på bifall till punkten oförändrad, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på punktens antagande med ofvansagda ändring, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

33:dje—40:de punkterna.

Biföllos.

Anmälades och bordlades från nedannämnda Utskott och Andra Kammaren inkomna utlåtanden och protokollsutdrag, nemligen från

Konstitutions-Utskottet:

N:o 4, i anledning af väckt motion om ändring i § 17 af Riksdagsordningen;

Stats-Utskottet:

N:o 31, i anledning af väckta motioner angående undersökning och förslag till åstadkommande af nytt och tillfyllestgörande utlopp för Mälarens vatten;

Lag-Utskottet:

N:o 13, i anledning af väckt motion om ändring af 12 kap. 2 § samt 17 kap. 3 § Rättegångsbalken;

N:o 14, i anledning af väckt motion om förändrad lydelse af 17 kap. 4 § Rättegångsbalken;

N:o 15, i anledning af väckt motion om förändrad lydelse af 25 kap. 9 § Rättegångsbalken;

N:o 16, i anledning af väckt motion om ändring i 5 kap. 1 § Strafflagen;

N:o 17, i anledning af väckt motion om förändrad lydelse af 14 kap. 12 § Strafflagen;

Andra Kammaren:

N:o 104, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 7, om underdånig skrifvelse rörande närmare bestämmelser i fråga om de anteckningar, som i afseende å ledighet till äktenskap och hinder deremot skola i vissa prestbevis intagas;

N:o 105, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 12, 1:sta punkten, angående föreslagen skrifvelse till Kongl. Maj:t om civila uniformers afskaffande m. m.; hvarefter Kammaren, på Herr Talmannens hemställan, beslöt, att dessa ärenden skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Herr Talmannen yttrade, att med anledning deraf, att flere ledamöter begärt ledighet från riksdagsgörömbalen under en del af innevarande månad och ytterligare sådana ansökningar sannolikt vore att förvänta, samt förfrågningar hos Herr Talmannen blifvit gjorda om den tid, då gemensamma omröstningar nästa gång skulle ega rum, Herr Talmannen ansåge sig redan nu böra tillkännagifva, att, enligt den emellan Talmännen träffade öfverenskommelse, omröstningar jemlikt 65 § Riksdagsordningen komme att Lördagen den 30 i denna månad anställas öfver alla af vederbörande Utskott i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut föreslagna voteringspropositioner, som dessförinnan blifvit af båda Kamrarne godkända.

Ledighet från riksdagsgörömbalen under 14 dagars tid beviljades Herr *Sandberg* från den 11 samt Herrar *Nilsson* och *Bengtsson* från den 12 innevarande månad.

Kammaren åtskildes kl. 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.